

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2021

Sisällys

1 YLEISTÄ	3
2 SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA	4
2.1 Telepakkokeinot	4
2.1.1 Yleistä	4
2.1.2 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot	4
2.1.3 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot	14
2.2 Tiedon tallennusvelvollisuus	18
2.2.1 Yleistä	18
2.2.2 Takautuvat telepakkokeinot	19
2.2.3 Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi)	20
2.3 Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot	21
2.3.1 Yleistä	21
2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	21
2.3.3 Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	26
2.3.4 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot	28
2.3.5 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön ajallinen kesto	29
2.3.6 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	30
2.3.7 Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä	31
3 POLIISI- JA PAKKKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKKEINO	32
3.1 Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö	32
3.2 Peitetoiminta ja tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta	32
3.3 Valeosto ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävä valeosto	32
3.4 Valvottu läpilasku	32
3.5 Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen	33
4 SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT	33
4.1 Yleistä	33
4.2 Poliisihallituksen tarkastushavainnot	34
4.2.1 Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta	34
4.2.2 Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot	34
4.3 Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot	36

4.4 Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat	37
4.4.1 Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)	37
4.4.2 Poliisihallituksen Salpa-määräys	37
4.4.3 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	38
4.4.4 Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta	38
4.4.5 Ongelmat / kehittämistarpeet.....	39
5 LOPUKSI.....	39

1 YLEISTÄ

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaisesti sisäministeriö on vastannut vuoden 2010 alusta lukien poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä.

Vuonna 2010 toimintansa aloittanut sisäministeriön alainen Poliisihallitus toimii poliisin ylijohtona. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti (poliisin hallintolaki 4 §) muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä vuonna 2020 olivat Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos, joita on yksitoista.

Sisäministeriö antaa poliisin salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vuosikertomus sisältää muun muassa tilastotietoja tarkasteluvuonna käytetyistä tiedonhankintamenetelmistä. Vuosikertomuksen ja sen sisältämien tilastojen luontiperusteena ovat vuoden 2021 osalta olleet poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 § 2 momentti, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 § 2 momentti, valtioneuvoston asetus "esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta" (122/2014) 22 § ja Poliisihallituksen antama määräys "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2018-11889).

Poliisihallituksen kertomus tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2021 pitää sisällään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun salaiset pakkokeinot sekä niiden käytön suojaamiset sekä poliisilain (872/2011) 5 luvun salaiset tiedonhankintakeinot sekä niiden käytön suojaamiset. Kertomuksessa salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedonhankintaa kohteen tietämättä em. poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia valtuuksia käyttäen.

Poliisihallituksen kertomus sisältää sekä julkisen että salassa pidettävän (LIITE 1) osion. Tietoja selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin kuin julkisuuslain säädöksen perusteella on mahdollista.

Valeoston, peitetoiminnan, peitellyn tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun, (ohjatun) tietolähdetoiminnan ja harhauttavien tai peitellyjen rekisterimerkintöjen ja väärin asiakirjojen käyttämisen ja tarkkojen lukumääritietojen esiin tuomista julkisessa osiossa rajaavat osaltaan kyseisten keinojen vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen keskeneräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastamisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Näistä syistä johtuen em. menetelmien tiedot eivät selvityksen julkisessa osiossa ole yksilöiviä.

Suojelupoliisin toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä, eikä myöskään sen käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja, ole sisällytetty tähän kertomukseen eikä sen salassa pidettävään liitteeseen.

Salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittely keskitettiin pääosin 1.11.2004 alkaen keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittelyjärjestelmän (jäljessä Salpa-järjestelmä) kautta tapahtuvaksi. Tämän kertomuksen määrälliset tiedot perustuvat pääosin tästä järjestelmästä keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisiyksiköt ovat raportoineet Poliisihallitukselle vuoden 2022 alussa salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta vuoden 2021 osalta.

2 SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA

2.1 Telepakkokeinot

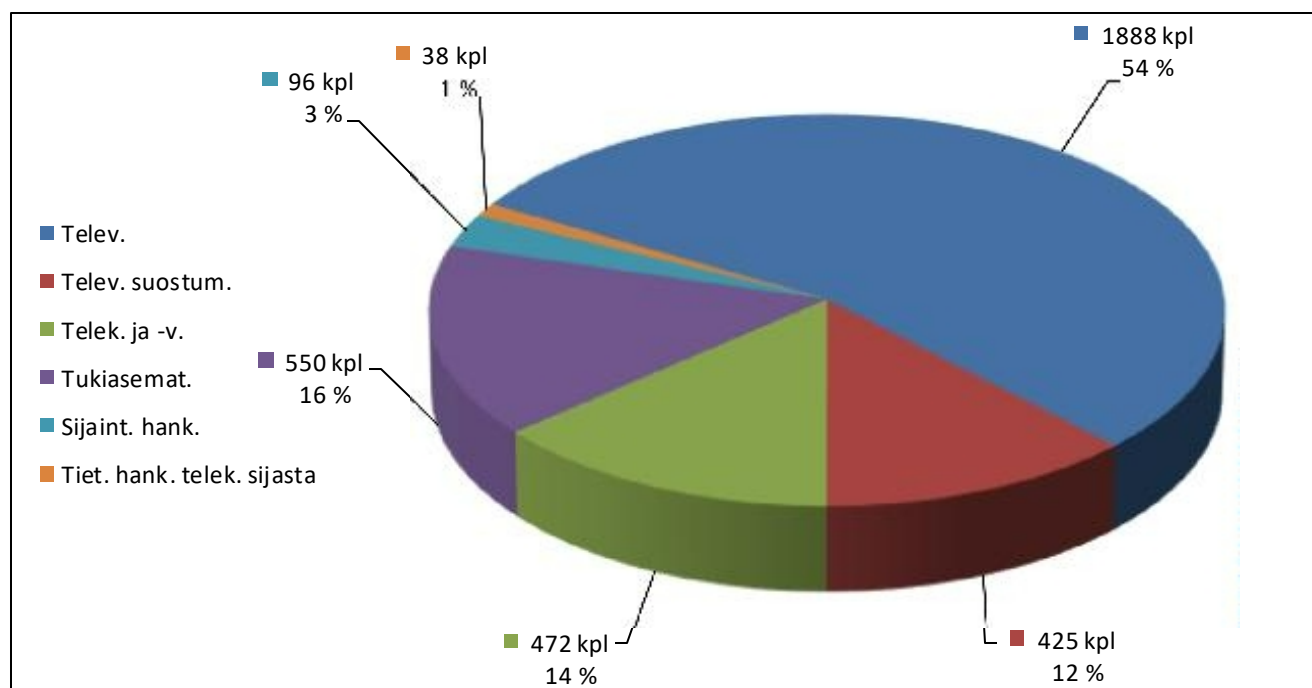
2.1.1 Yleistä

Telepakkokeinoista saadut tiedot on toimitettu keskusrikospoliisin tiedusteluosaston erityisoperaatiot -linjan televiestintäyksiköltä ja sisältää vuoden 2021 tilastot poliisin telepakkokeinoista ja tiedon tallennusvelvollisuudesta. Tilastot on luotu salaisten pakkokeinojen Salpa-asianhallintajärjestelmästä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja.

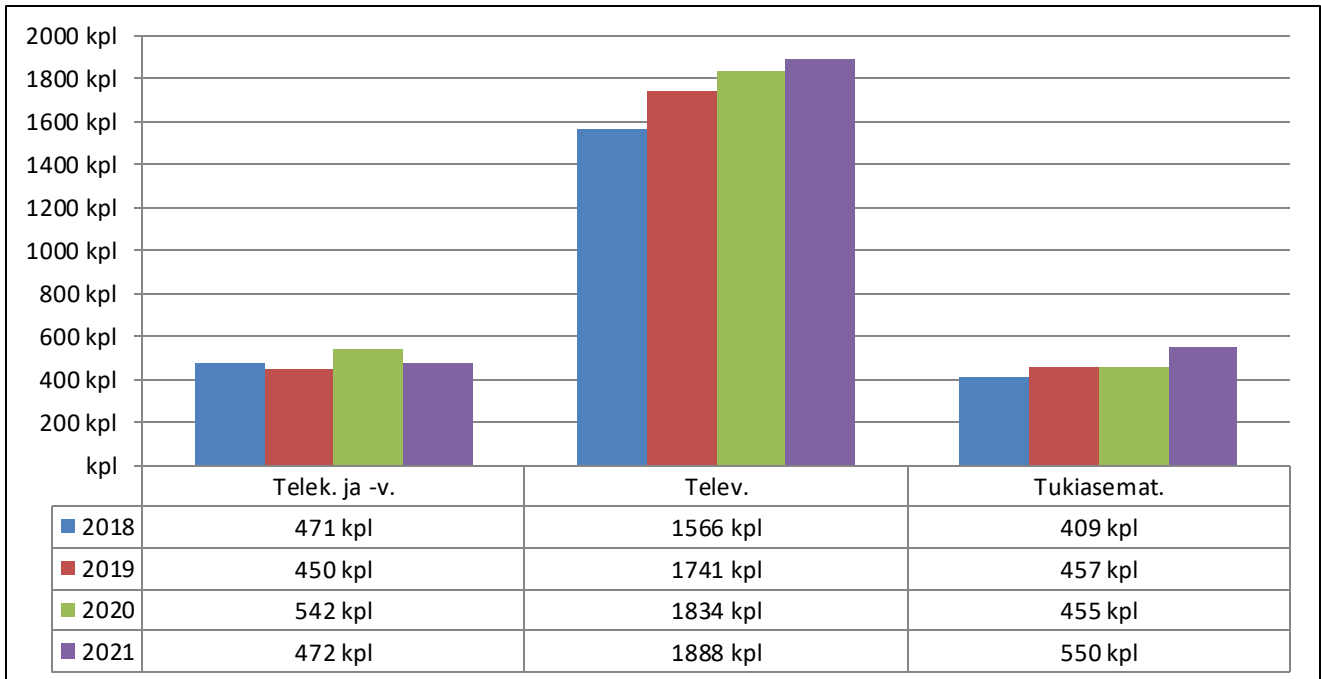
2.1.2 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot

2.1.2.1 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Toteutuneiden telepakkokeinojen suhteelliset osuudet pysyivät lähellä edellisen vuoden jakaumaa. Telekuuntelun- ja valvonnan diaarien määrä laski 13 %, mutta muiden telepakkokeinojen diaarien määrässä oli kaikissa lievää nousua. Toteutunut diaari tarkoittaa, että vaatimuksessa mainittua pakkokeinoa on käytetty.

Kaavio 1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

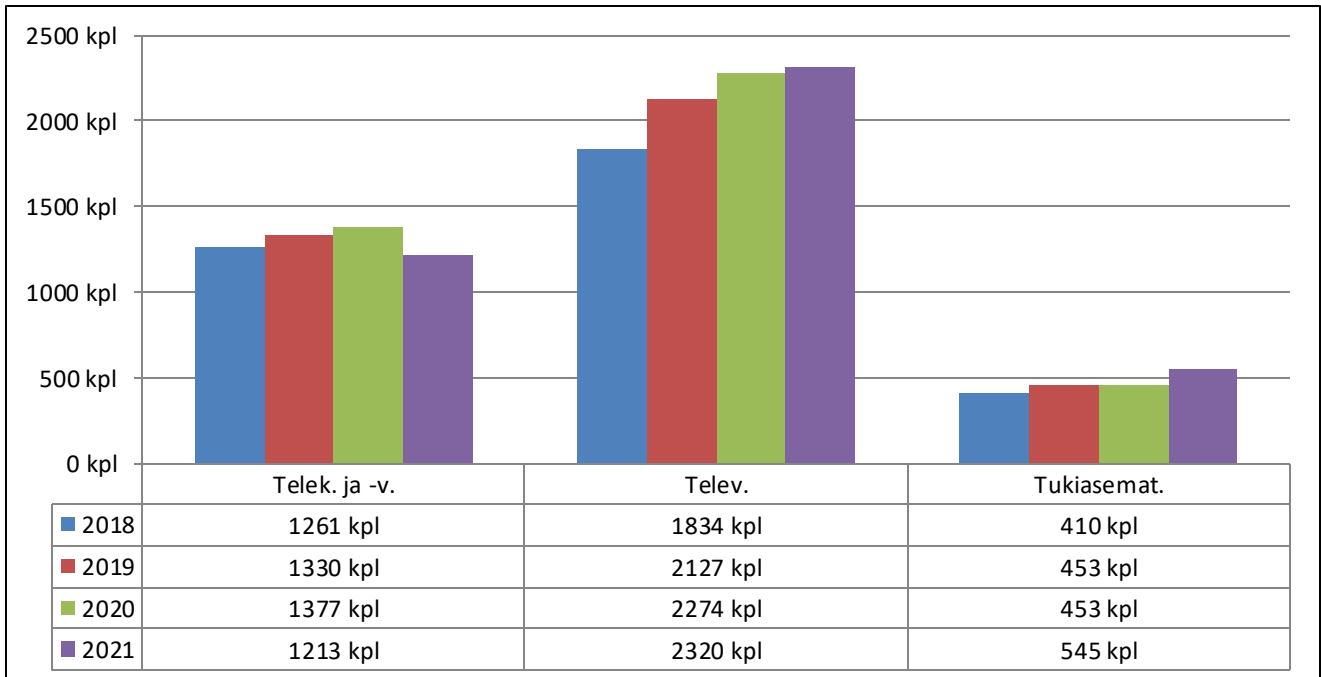
Kaavio 2: Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät vuosittain

2.1.2.2 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät

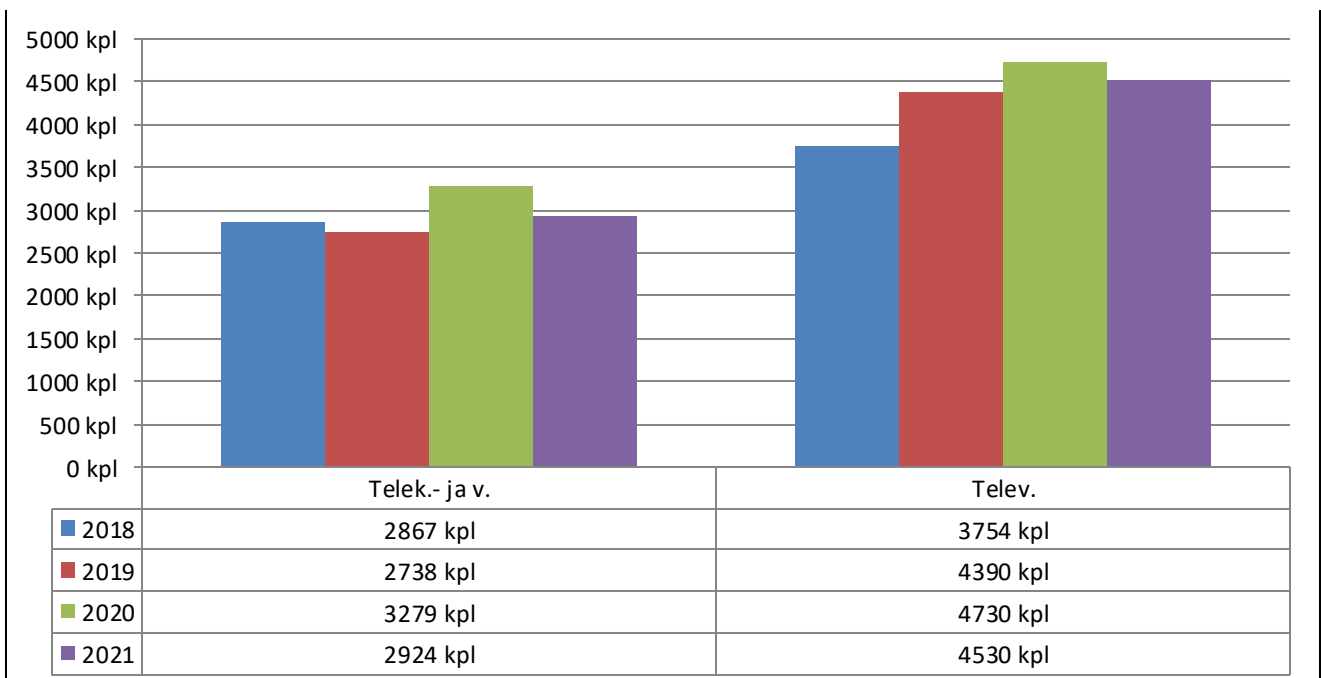
Televalvontadiaarien lukumäärä on noussut melko tasaisesti useampana perättäisenä vuonna. Se on selvästi käytetyin telepakkokeino. Yhtenä syynä tähän voi pitää sen käyttökelpoisuutta tutkittavasta rikoslajista riippumatta. Televalvonnan suurta määrää selittää myös se, että sen käyttöedellytykset ovat lievemmat kuin telekuuntelussa. Televalvontarikosten rikoslajianalyysin perusteella (Kaavio 7.) keinon käytön perusteena olevien perusterikosten prosentuaalinen jakautuminen on pysynyt suhteellisen muuttumattomana.

Tarkastelujaksolla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. kiirepäätöksiä oli tehty yhteensä 73 kertaa, joista 45 päätöstä oli tehty televalvonnan osalta. Näistä 37 päätöstä oli tehty rikoslain 21 luvun mukaisiin henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tutkimiseksi, loppujen ollessa valtaosin muiden rikosten törkeitä tekemuotoja. Kolmessa tapauksessa tutkinnanjohtaja oli jättänyt luvan käyttämättä. Kaikki edellä mainitut osoittavat sen, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätökset ovat hyvin harkittuja ja perusteltuja myös asiaan kantaa ottaneiden käräjäoikeuksien mielestä. Muut kiirepäätökset oli tehty sijaintitietojen hankkimisesta tuomitun tai epäillyn tavoittamiseksi (9 kpl), televalvonnasta haltijan suostumuksella (10 kpl) ja tukiasematietojen hankkimiseksi (6 kpl).

Myönnettyjen pakkokeinovaatimusten ja myönnettyjen pakkokeinolupien suuri lukumääräinen ero johtuu puhtaasti tilastointitavasta. Viittaus lupiin tarkoittaa kohdekohtaista tietoa siitä myönnettiinkö tuomioistuinmessä tätä liittymää koskeva lupa, joka ei riipu siitä montako lupaa tuomioistuin on päätöksellään myöntänyt. Myönnettyissä vaatimuksissa keskitytään nimenomaan yksittäisiin vaatimuksiin ja yksittäinen vaatimus voi pitää sisällään vaihtelevan määrän liittymiä, kun taas myönnettyt pakkokeinoluvat lähestyvät samaa asiaa Salpa:an kirjattujen yksittäisten liittymien kannalta. Esimerkkinä voidaan ottaa vaatimus, jossa on 3 telepäätelaitetta ja 7 liittymää. Tästä tilastoon tulee yksi pakkokeinovaatimus ja 10 pakkokeinolupaa. Tästä voidaan myös laskea, että yhdessä myönnettyssä telekuunteluvaatimuksessa oli keskimäärin 2.41 (2.38/2020) liittymää ja televalvontavaatimuksissa oli keskimäärin 1.95 (2.08/2020) liittymää.

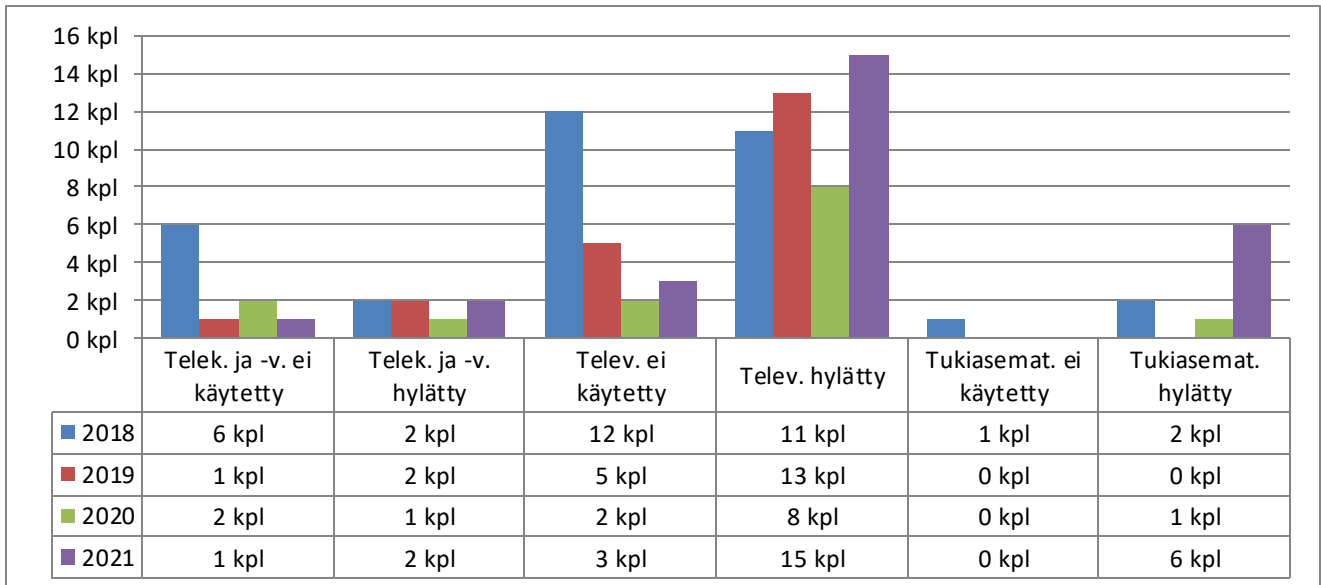
Kaavio 3. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Kaavio 4. Myönnettyjen telepakkokeinolupien lukumäärät

2.1.2.3 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

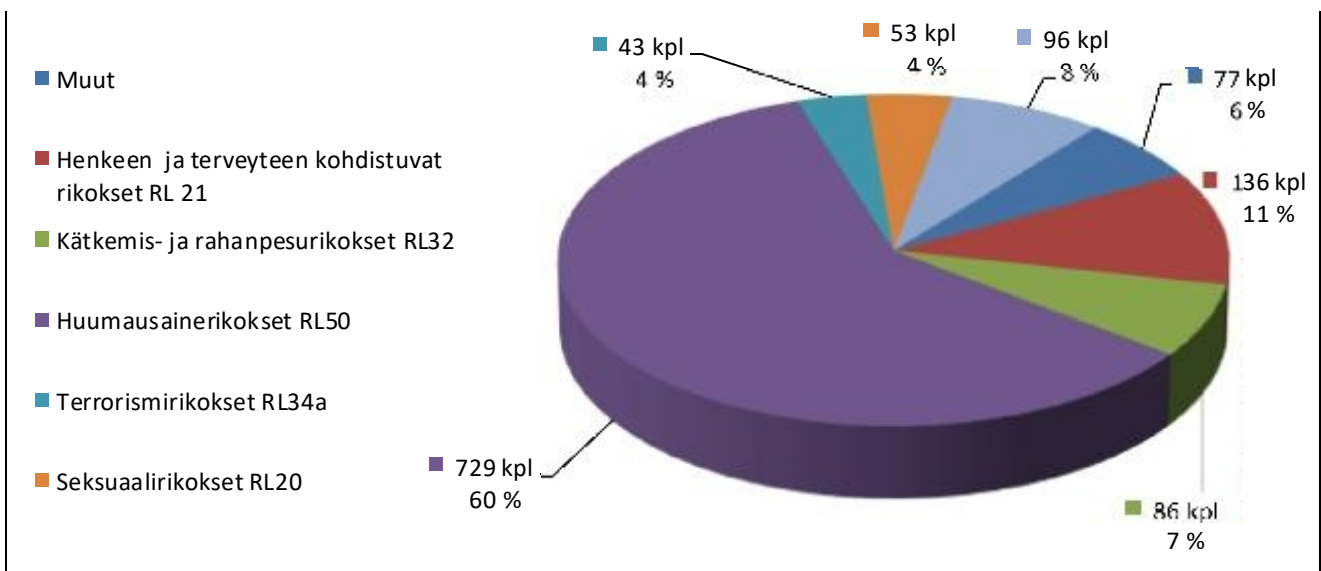
Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrä on erittäin pieni, jota voidaan osaltaan pitää merkinä hyvästä laadusta pakkokeinoharkinnassa. Omalla harkinnalla luvan myöntämisen jälkeen jätetään joitain myönnettyjä pakkokeinoja toteuttamatta, vaikka niihin olisi ollut lupakin. Tämä kuvastaa sitä, että sisäinen tarveharkinta toimii ja myönnettyäkään lupaa ei toteuteta, jos sille ei ole enää tarvetta.

Kaavio 5. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.1.2.4 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

Telekuuntelussa ja televalvonnassa on nähtävissä aiempien vuosien tapaan huumausainerikollisuudesta kirjattujen rikosilmoitusten suuren lukumäärän vaikutus telekuuntelun- ja valvonnan määrään, joskin huumausainerikollisuuden suhteellinen osuus nousi prosenttiyksikön viime vuodesta kokonaislukumäärän samalla kasvaessa lähes kolmella sadalla. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten suhteellinen osuus putosi alle puoleen viimevuoden 25% osuudesta. Kätkemis- ja rahanpesurikoksien suhteellinen osuus nousi kaksinkertaiseksi, viimevuoden 5 prosenttiyksikön laskun jälkeen. Rikoslajien pohjana on samaan rikoslain lukuun kuuluvat rikokset.

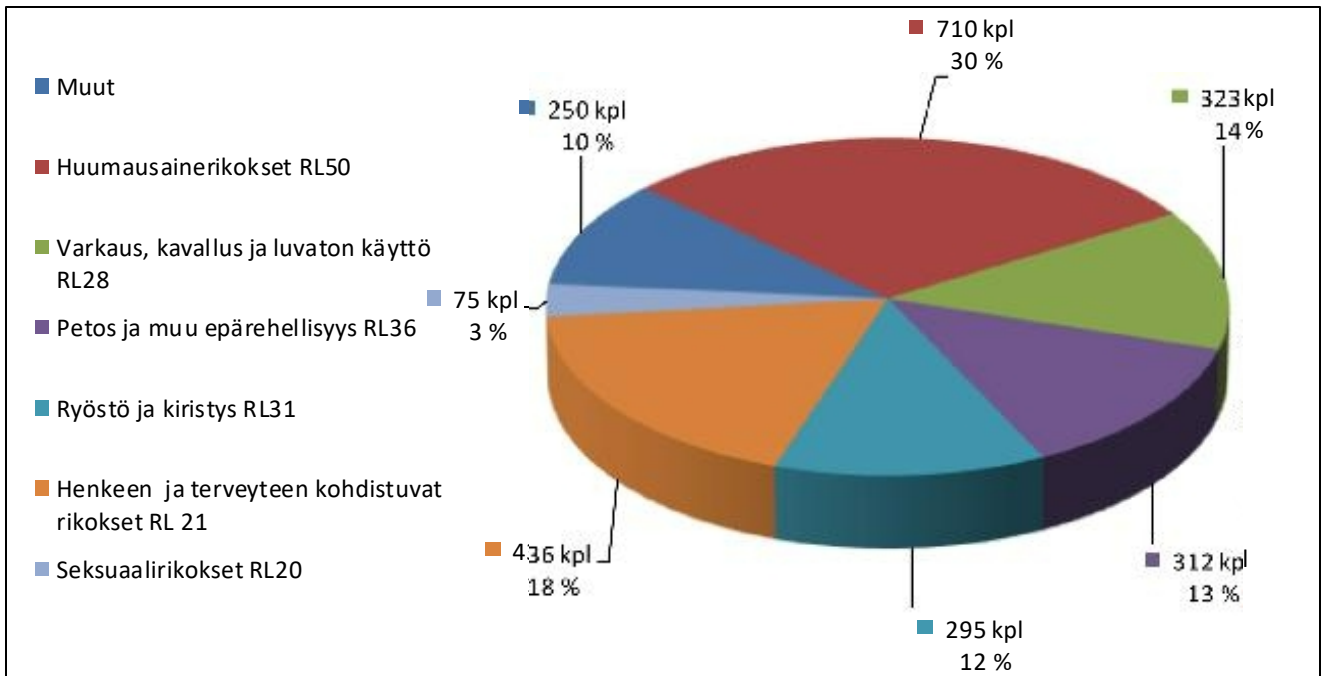

Kaavio 6. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

2.1.2.5 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

Huumausainerikokset ovat suurin perusterikosryhmä televalvonnassa yhden prosenttiyksikön laskulla viimevuodesta - määrällisesti nousua oli 52 kappaletta. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osuus nousi

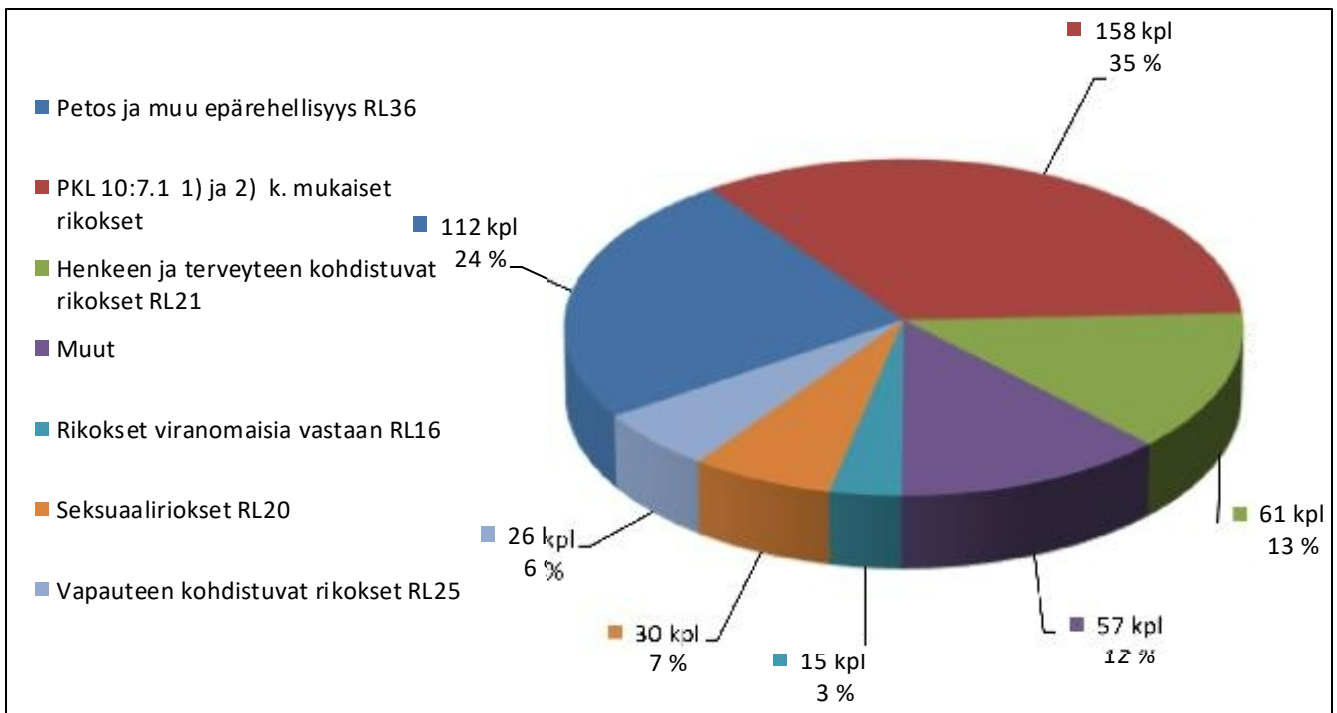
kahden prosenttiyksikön verran, ja kokonaislukumäärä kasvoi 89:llä. Varkausrikosten osuus nousi prosenttiyksiköllä ja kokonaislukumäärä 60:llä.

Kaavio 7. Peruserikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.2.6 Peruserikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -pätelaitteen haltijan suostumuksella

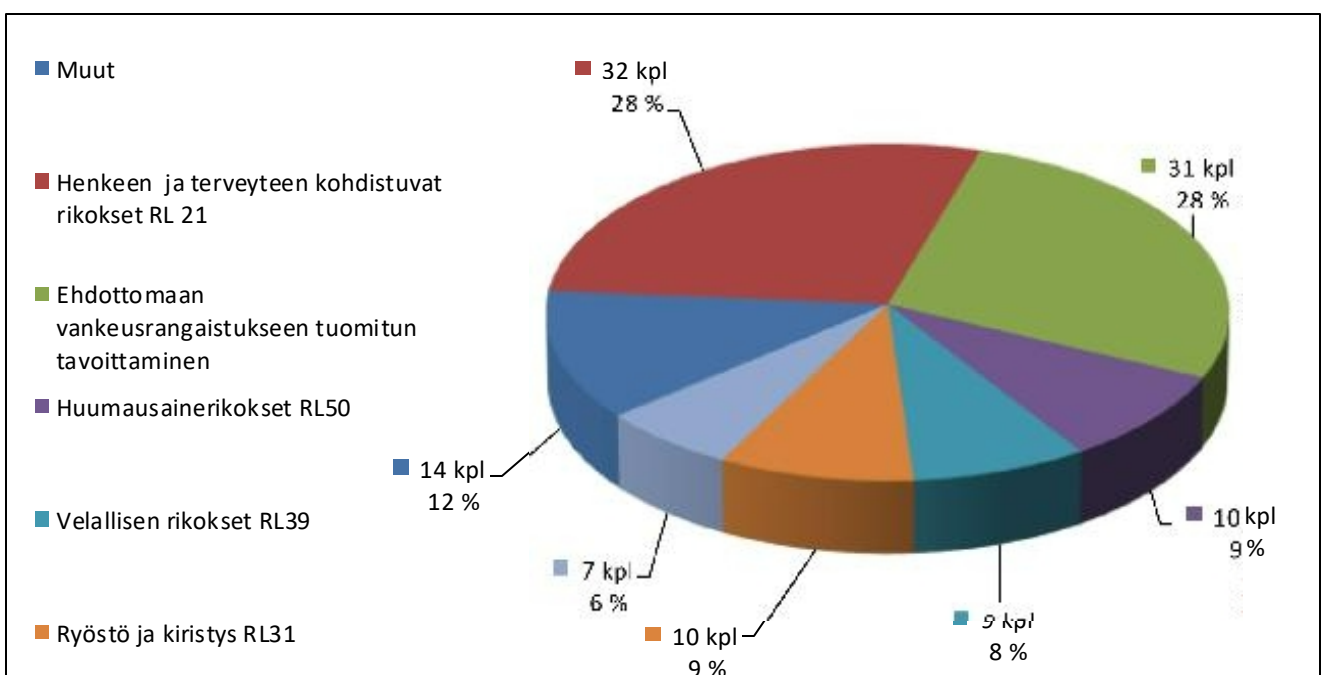
Suostumusperusteisessa televalvonnassa suurimpana yksittäisenä ryhmänä ovat PKL 10:7.1§ 2 ja 3 kohdan mukaiset rikokset, joiden suhteellinen osuus nousi kaksi prosenttiyksikköä. Petokset ja muu epärehellisyys luokka kasvoi 7 prosenttiyksikköä kokonaislukumäärän kasvaessa 44 kappaletta. Diaarien kokonaismäärä väheni lievästi edelleen. Rikostyyppit suostumusperusteisessa televalvonnassa ovat kenties tavallisen kansalaisen kannalta moninaisimmat, joka korostaa keinon monikäyttöisyyttä.

Kaavio 8. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

2.1.2.7 Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

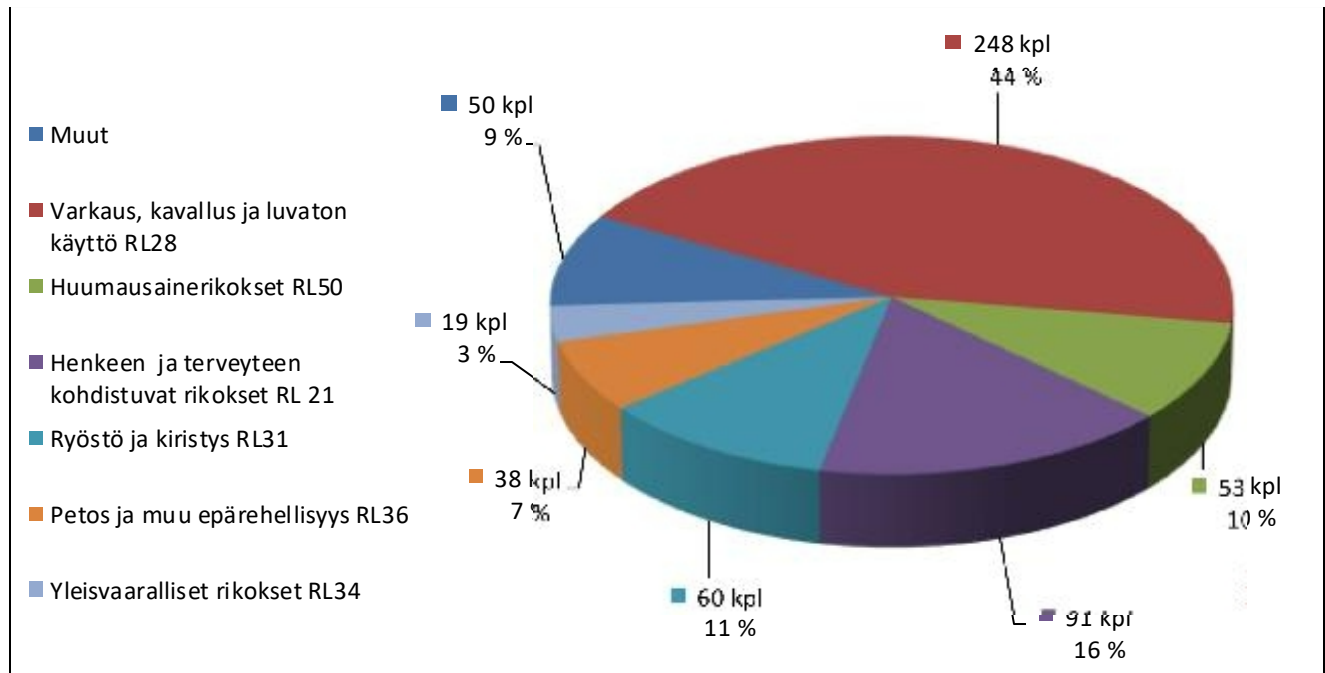
Sijaintitiedon hankkimisessa rikoksesta epäillyn tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun tavoittamiseksi on ollut toimivaltuutena käytössä vuodesta 2014 lähtien. Toimivaltuuden lainsäädännöllisenä perusteena on ollut rikosprosessin tehostaminen tavoittamalla prosessia karttelevia henkilöitä. Pakkokeinon käyttö on jonkin verran kasvanut edellisestä vuodesta. Nousu on kohdentunut ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen tavoittamiseen, joiden osuus pakkokeinon käytöstä oli vajaa kolmannes.

Kaavio 9: Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

2.1.2.8 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Merkittävin osa tukiasematietojen hankkimisesta on kohdistunut edelleen omaisuusrikollisuuteen, jonka suhteellinen osuus nousi 5 prosenttiyksikköä viimevuodesta. Tiettyjen omaisuusrikosten kohdalla rikossarjojen määrä vaikuttaa huomattavasti tukiasematietojen hankkimisen käytön tarpeeseen, ja tämä näkyy pakkokeinon käytön lukumäärissä melko suurinakin muutoksina.

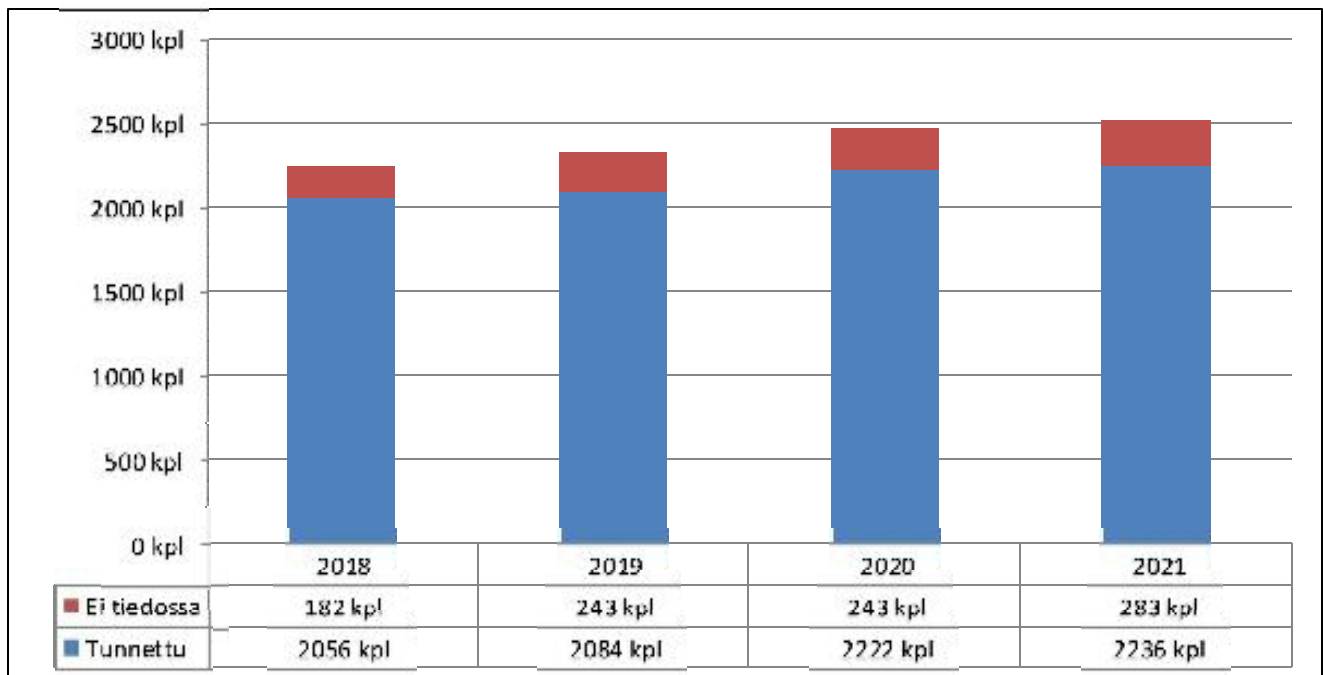

Kaavio 10. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

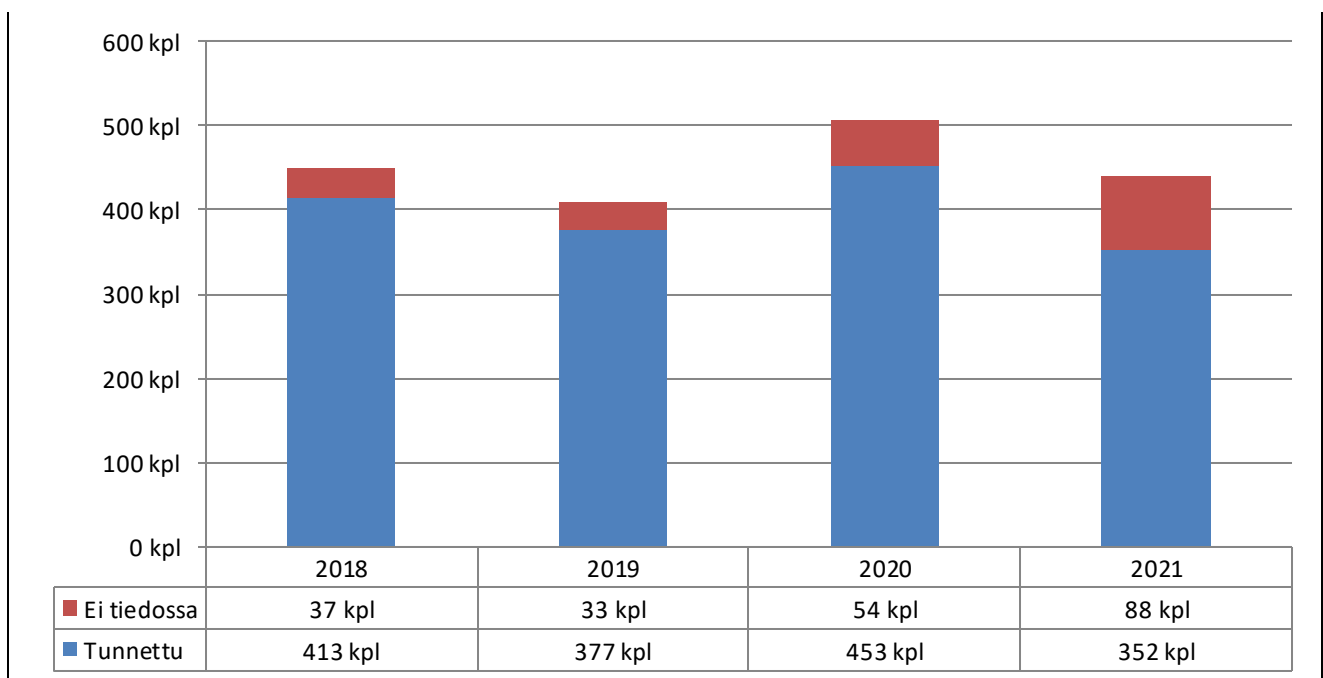
2.1.2.9 Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Tilasto sisältää sekä tunnetut että tuntemattomat pakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden määrät ja kaikki telepakkokeinot. Vuonna 2021 yhteensä 2519 henkilöä on ollut pakkokeinon kohteena. Tuntemattomia kohdehenkilöitä oli 283, ja heidän osuus kasvoi edelleen hieman aikaisempien vuosien tasosta.

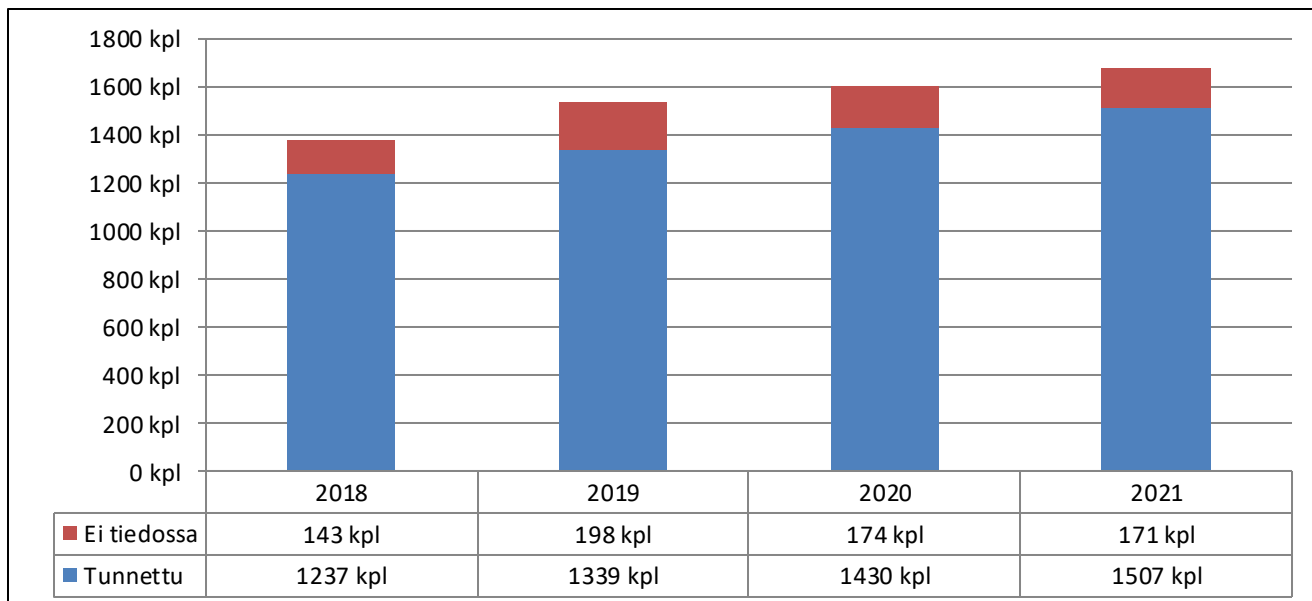
Kaavioiden 11–13 tulkinassa on huomioitava, ettei televalvonnan ja telekuuntelun epäiltyjä voi laskea suoraan yhteen, koska samaan henkilöön on voitu kohdentaa molempia pakkokeinoja. Salpa-järjestelmän tilastotoiminnossa hakuperusteena on henkilötunnus. Tuntemattomien lukumäärää ei voida tilastoida varmuudella, koska jokainen tunnistamaton lasketaan omana lukunaan. Eli kymmenen ”ei tiedossa” olevan henkilön takaa voi löytyä 1-10 eri fyysistä henkilöä. Toisaalta televalvonnassa ei ole käytössä yhtä hyviä menetelmiä kohteen tunnistamiseen tutkinnan aikana tai edes sen jälkeen kuin telekuuntelussa sillä sisältötieto, jota voisi käyttää tunnistamisessa apuna jää saamatta. Edellä sanotusta huolimatta 37:n tuntemattoman epäillyn henkilöllisyys oli saatu tunnistettua.

Kaavio 11. Teleparkkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

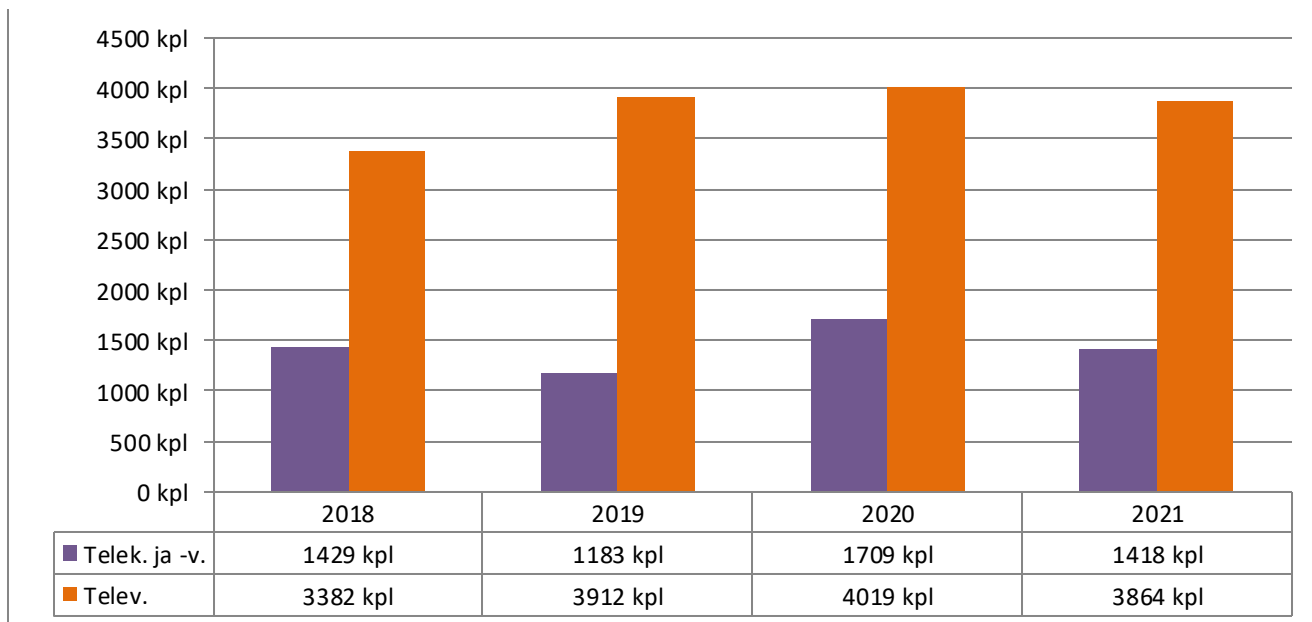
Kaavio 12. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Kaavio 13. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.2.10 Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden lukumäärät

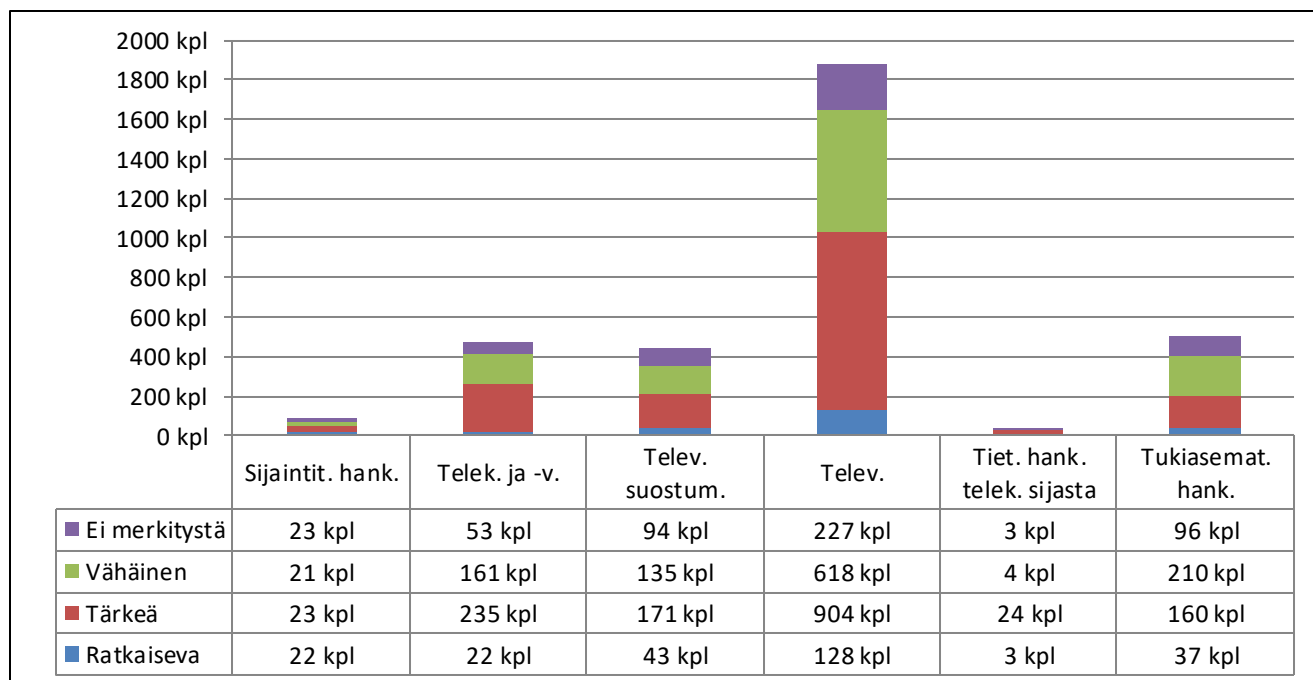
Telepakkokeinon kohteena olleiden liittymien lukumäärä laski edelliseen vuoteen verrattuna.

Kaavio 14. Telepakkokeinon kohteina olleiden liittymien lukumäärät

2.1.2.11 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio on koostettu Salpa-järjestelmässä olevista allekirjoitetuista pöytäkirjoista. Tutkinnanjohtajien antamien merkityksellisyysarvioiden suhteelliset osuudet ovat muuttuneet melko vähän edelliseen vuoteen verrattuna. Valtaosassa tapauksista käytetyllä telepakkokeinolla on arvioitu olleen jonkin asteista merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Kaavio 15: Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

2.1.2.12 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Oikeusturvakysymykset ovat salaisen tiedonhankinnan luonteesta johtuen korostetun tärkeitä. Tiedonhankinta kohdistetaan kohdehenkilöön hänen tietämättään, jolloin asianosaisen merkittävä oikeusturvan taon, että hän tiedonhankinnan päätyttyä saa säädösten edellyttämällä tavalla tiedon siitä, että on ollut salaisen pakkokeinon tai -tiedonhankinnan kohteena.

Yleisenä huomiona kaavion 16 tulkinnessa on syytä huomata pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 1 momentin mukaisesti. Salpa järjestelmän ilmoitusvelvollisuuden ajan laskennan on katsottu alkavan siitä, kun kussakin diaarissa viimeisen liittymän viimeisen luvan voimassaolo on loppunut, jolloin ilmoitusvelvollisuus aika alkaa kaikkien diaarissa olevien liittymien osalta yhtä aikaa. Televalvonnan osalta ilmoitus on myöhässä 36 tapauksessa ja telekuuntelun osalta 10 tapauksessa. Myöhästymiseen voi vaikuttaa yksinkertaisesti se, että henkilöä ei ole tavoitettu.

Pakkokeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek.-jav.	458 kpl	450 kpl		10 kpl	1 kpl	20 kpl	1 kpl
Telev.	1652 kpl	1638 kpl	1 kpl	36 kpl	4 kpl	10 kpl	
Tiet. hank. telek. sijasta	9 kpl	8 kpl		1 kpl			
Sijaintit. hank.	59 kpl	58 kpl		2 kpl			

Kaavio 16. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.2.13 Kuuntelukiellot

Telekuuntelussa ja -valvonnassa kuuntelukielloja on ollut 50 pöytäkirjassa. Kuuntelukiellojen lukumäärä on haettu 294 pöytäkirjasta.

2.1.2.14 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

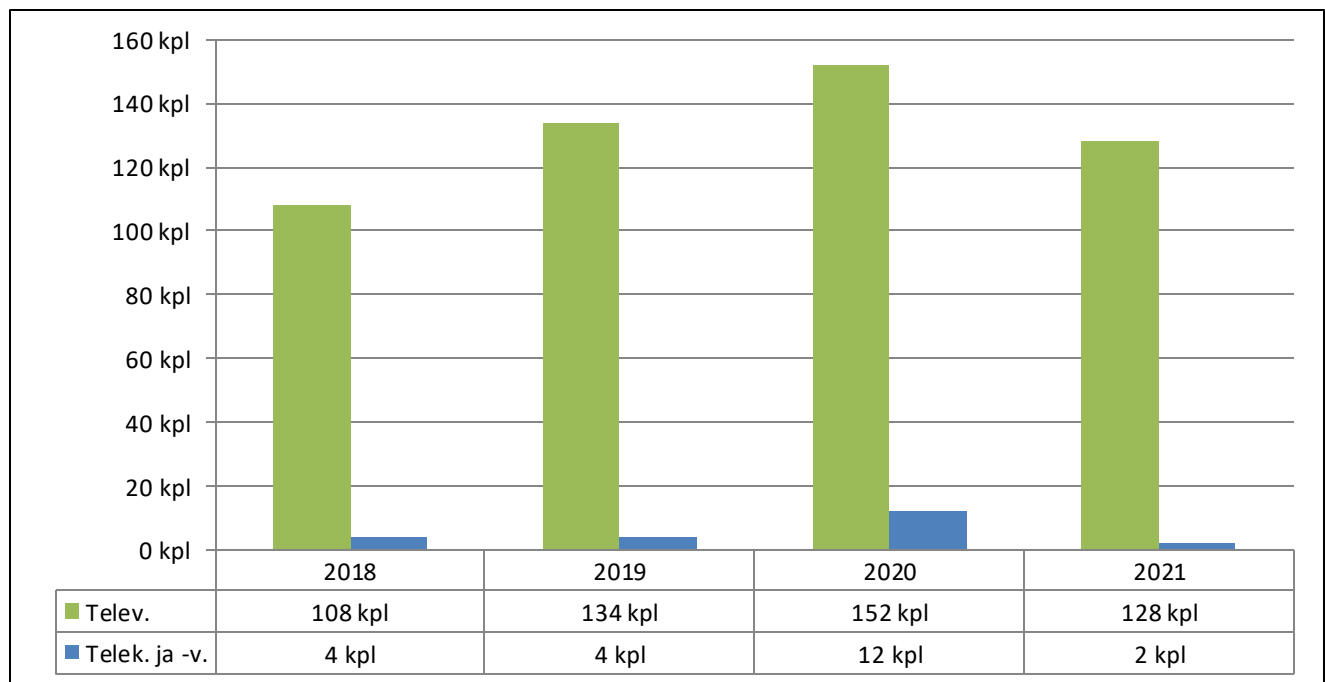
Telekuuntelussa ja -valvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 5 pöytäkirjaan. Televalvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 8 televalvontapöytäkirjaan. Ylimääräisen tiedon lukumäärä on haettu 2407 pöytäkirjasta.

Tällä hetkellä Salpa-järjestelmän pöytäkirjassa oleva merkintä ylimääräisestä tiedosta on yksi tietue riippumatta siitä sisältääkö kyseinen tietue ylimääräisen tiedon luovutusta yhden telekuuntelutallenteen tai tuhansien televalvontatapahtumien verran.

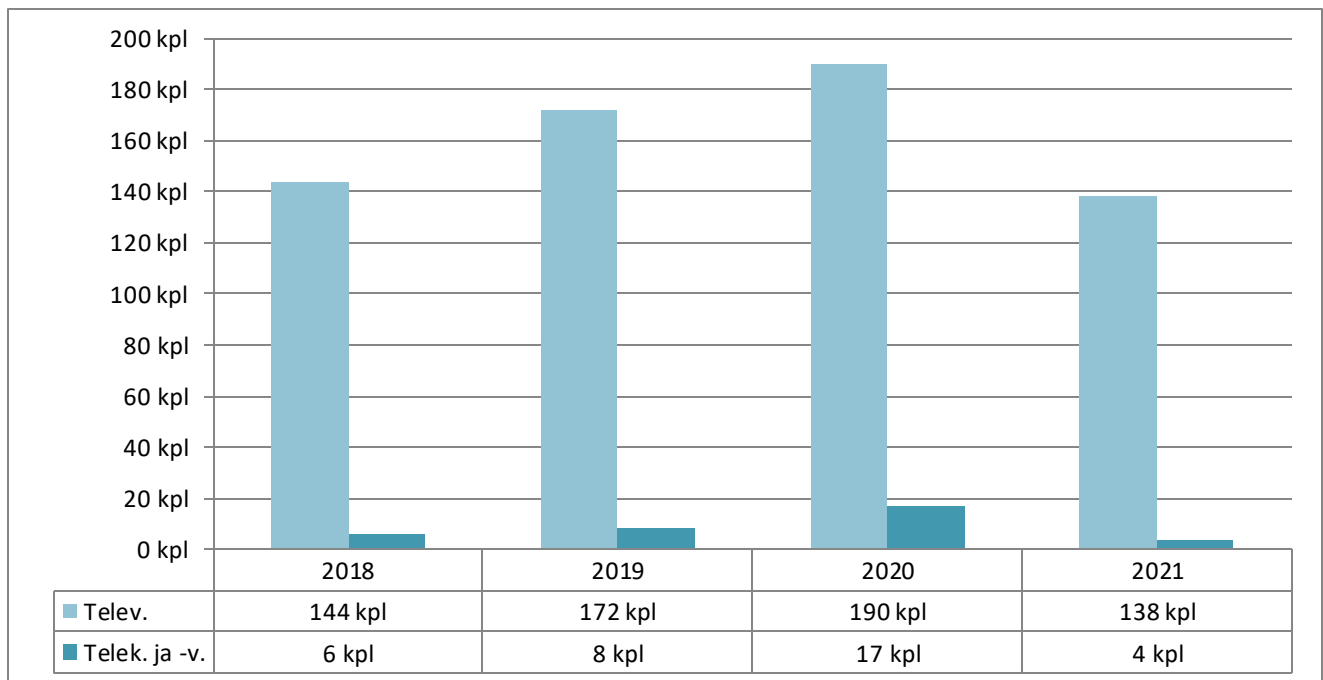
2.1.3 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot

2.1.3.1 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät ja myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

Poliisilakiperusteisten telepakkokeinojen käyttö on edelleen varsin vähäistä. Telekuuntelun- ja valvonnan osalta on vuositasolla kyse yksittäisistä tapauksista. Pelkkää televalvontaa koskevia diaareja toteutui 128 vuonna 2021.

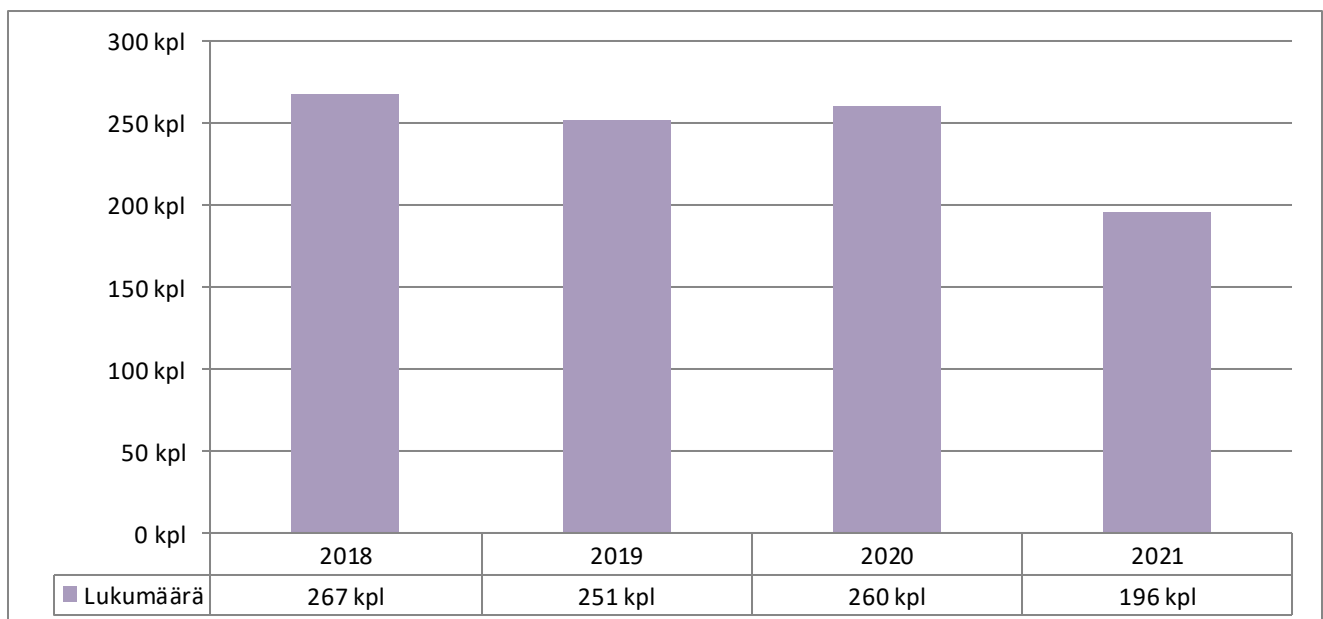
Kaavio 17. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Kaavio 18. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

2.1.3.2 Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

Myönnettyjen lupien määrää tarkasteltaessa on syytä huomata, että yhdellä vaatimuksella voi olla useita liittymiä. Oikeuden myöntäessä luvan tiedonhankintakeinon käyttöön syntyy tilastoon yksi myönnetty vaatimus ja liittymä tai päätelaitekohtaisesti niin monta myönnettyä lupaa, kuin liittymiä vaatimuksella oli. Keskimäärin vaatimuksella on vuonna 2021 ollut 1.42 (1,36/2020) liittymää. Poliisilakiperusteisia telepakkokeinoja koskevia vaatimuksia ei hylätty ollenkaan vuonna 2021.

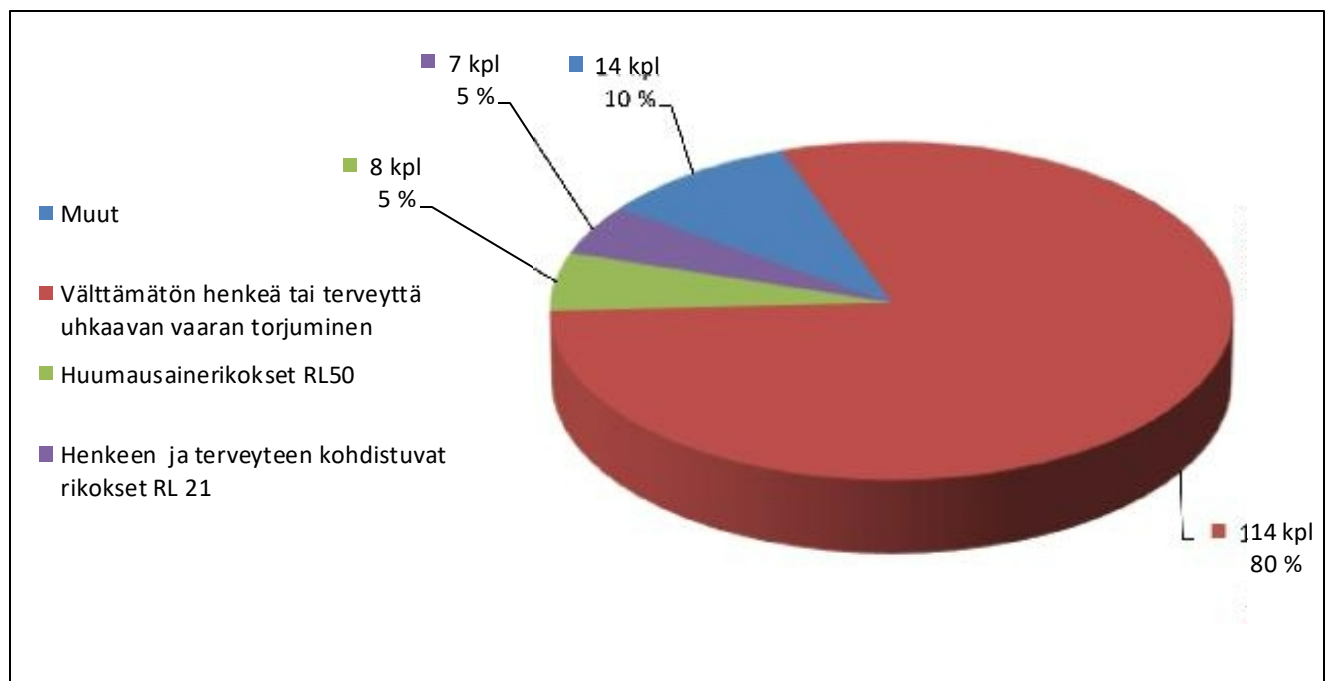
Kaavio 19. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

2.1.3.3 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

Tarkasteluvuonna telekuuntelua ja -valvontaa on suoritettu muutamien yksittäisten rikosten estämiseksi / torjumiseksi.

2.1.3.4 Perusterikokset ja tapausnimikkeet televalvonnassa

Poliisilain mukaisessa televalvonnassa selkeästi yleisimpinä perusteena tiedonhankintakeinon käytölle on ollut henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjuminen tilanteissa, joissa sen välitön toteuttaminen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä on ollut välttämätöntä. Vähäisessä määrin poliisilakiperusteista televalvontaa on käytetty myös tuomioistuimen myöntämällä luvalla kuolemansyyn selvittämisessä ja huumausainerikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten estämisessä, Perusterikosnimikkeiden lukumääriä ei voida suoraan laskea yhteen toteutuneiden diaareiden kanssa, sillä aikaisemmin tehdyn järjestelmämuutoksen seurauksena voi vaatimukselle nykyään liittää useampia rikosnimikkeitä.

Kaavio 20. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.3.5 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

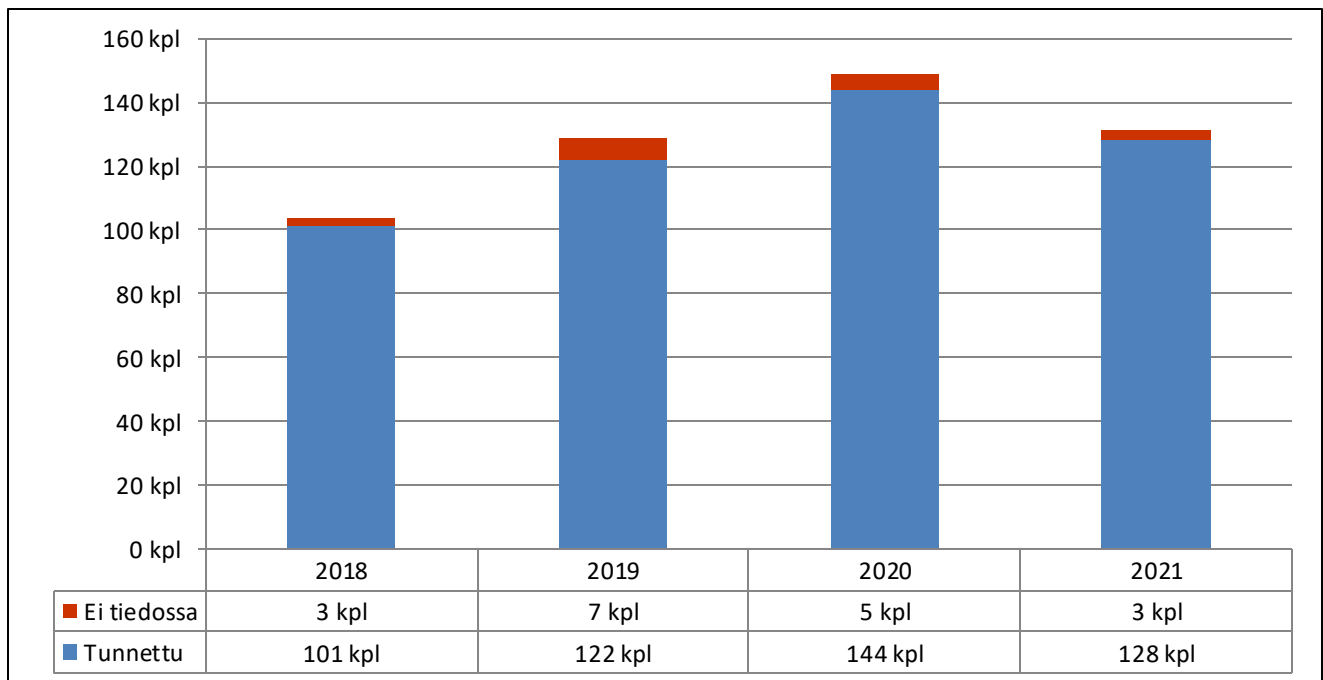
Vuonna 2021 televalvontaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella käytettiin kolme kertaa.

2.1.3.6 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Vuonna 2021 tukiasematietojen hankkimisesta toteutui 1 diaari.

2.1.3.7 Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

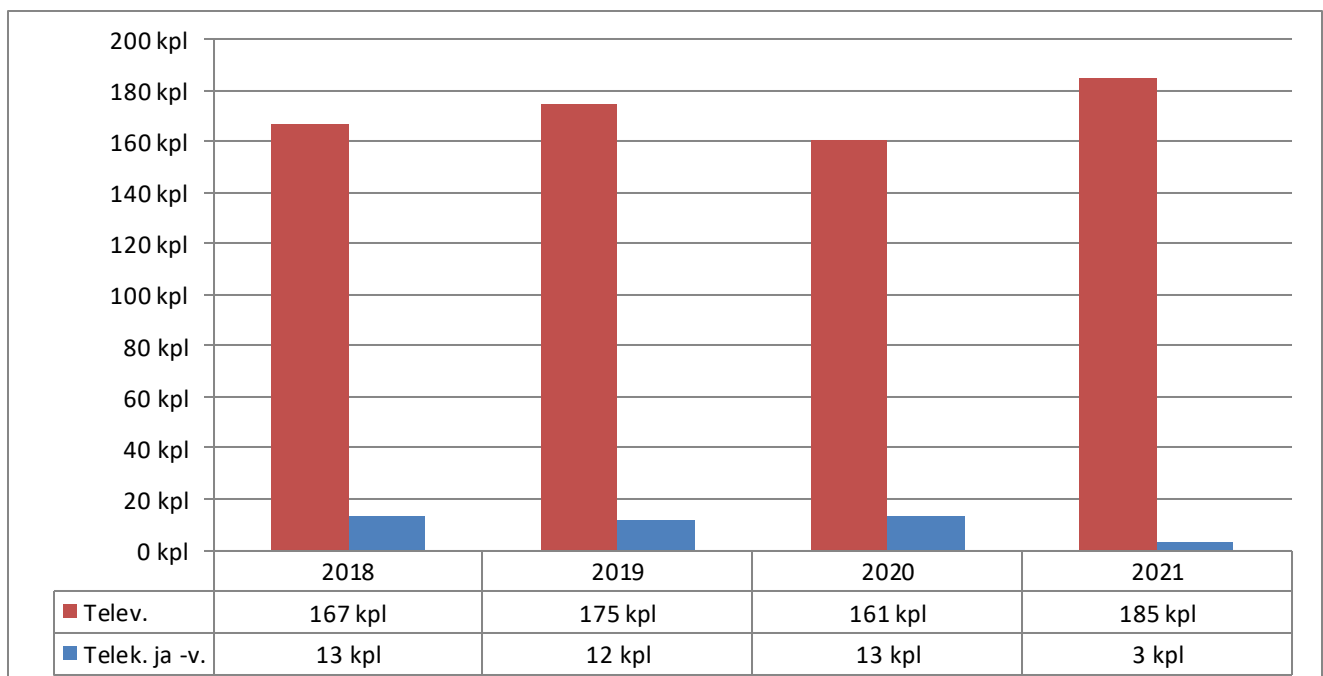
Telekuuntelua- ja valvontaa kohdennettiin 2 henkilöön ja televalvontaa 131 henkilöön.

Kaavio 21. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.3.8 Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleosoitteiden ja -pätelaitteiden lukumäärät

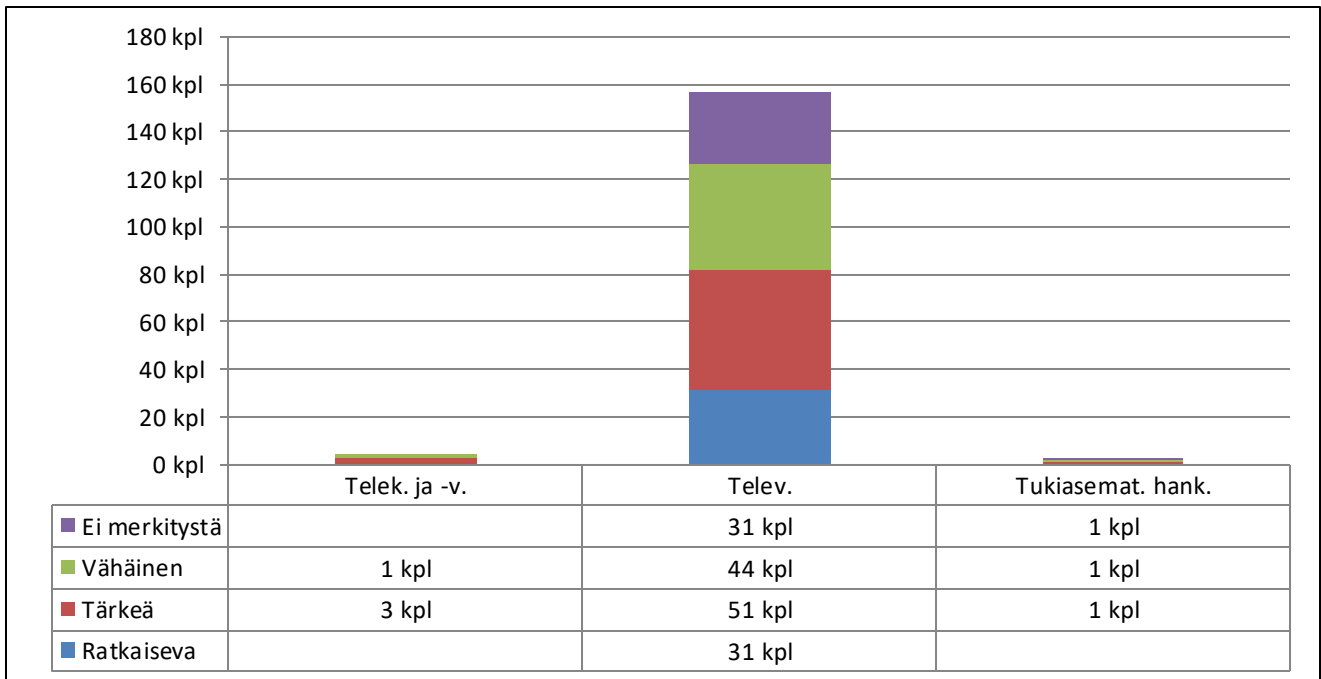
Televalvonnan kohteena olleiden liittymien määrä nousi jonkin verran edellisestä vuodesta.

Kaavio 22. Tiedonhankintakeinojen kohteena olleiden teleliittymien ja -pätelaitteiden lukumäärät

2.1.3.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

Muita keinoja kuin televalvontaa on käytetty niin vähän, ettei niiden merkityksellisyysarviosta voi tehdä johdopäätöksiä. Televalvonnan osalta 52 %:ssa oli arvioitu olleen ratkaiseva/tärkeä merkitys.

Kaavio 23. Tiedonhankintakeinojen merkityksellisyysarviot

2.1.3.10 Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Yleisenä huomiona kaavion 24 tulkinnassa tulee muistaa tiedonhankintakeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika poliisilain 5 luvun 58 §:n 1 momentin mukaisesti.

Tiedonhankintakeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek. ja -v.	13 kpl	13 kpl				3 kpl	
Telev.	116 kpl	113 kpl	1 kpl			6 kpl	

Kaavio 24. Tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.3.11 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa ole käytetty. Tiedot on haettu 116 kirjatusta pöytäkirjasta.

2.1.3.12 Kuuntelukiellot

Kuuntelukieltotapauksia oli yhdessä pöytäkirjassa. Tiedot on haettu kahdesta pöytäkirjasta.

2.2 Tiedon tallennusvelvollisuus

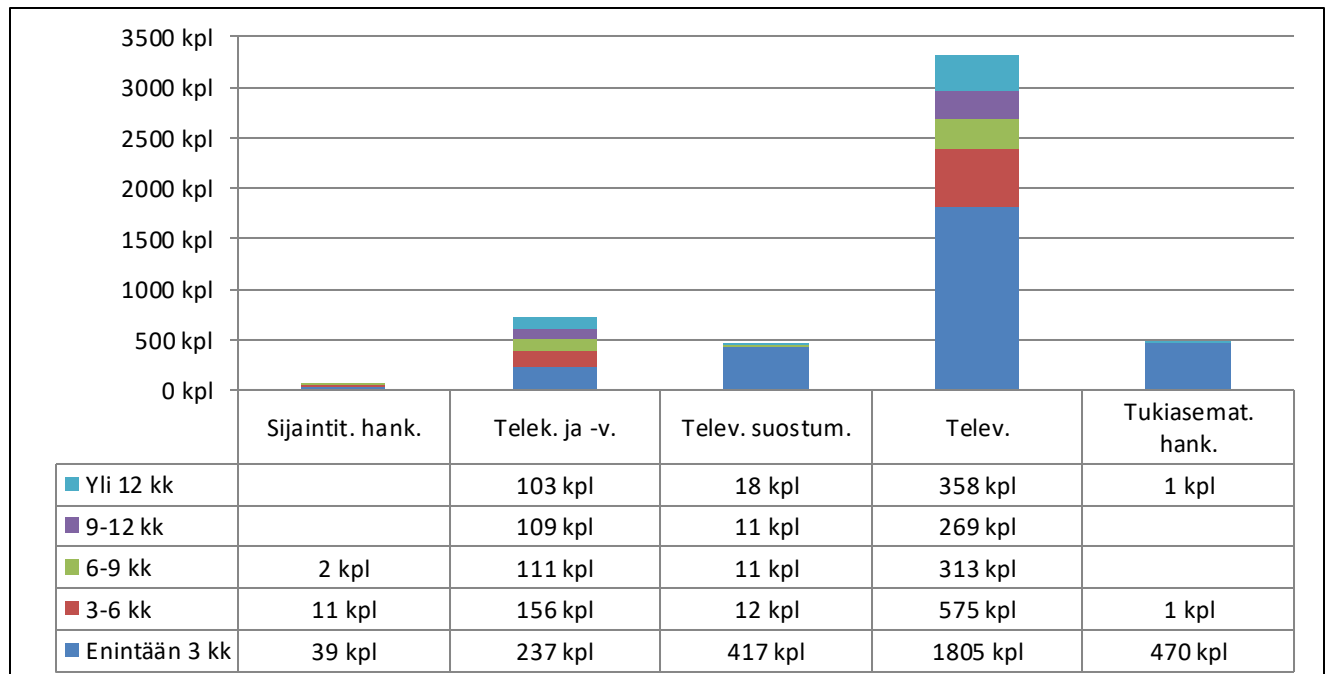
2.2.1 Yleistä

Lain sähköisen viestinnän palveluista 159 §:n on kirjattu velvoite raportoida eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavaan kertomukseen tilastot viranomaistarpeita varten säilytettävien tietojen hyödyntämisestä. Tilastointia ei voida toteuttaa täydellisesti kaikilta osin, sillä vaikka pyynnön tekeminen tilastoidaan, niin operaattoreiden vastaukset toimitetaan Salpa-järjestelmän ulkopuoliseen järjestelmään. Edellisen johdosta pyynnön tekemisen ja tietojen saamisen määrät eivät kohtaa.

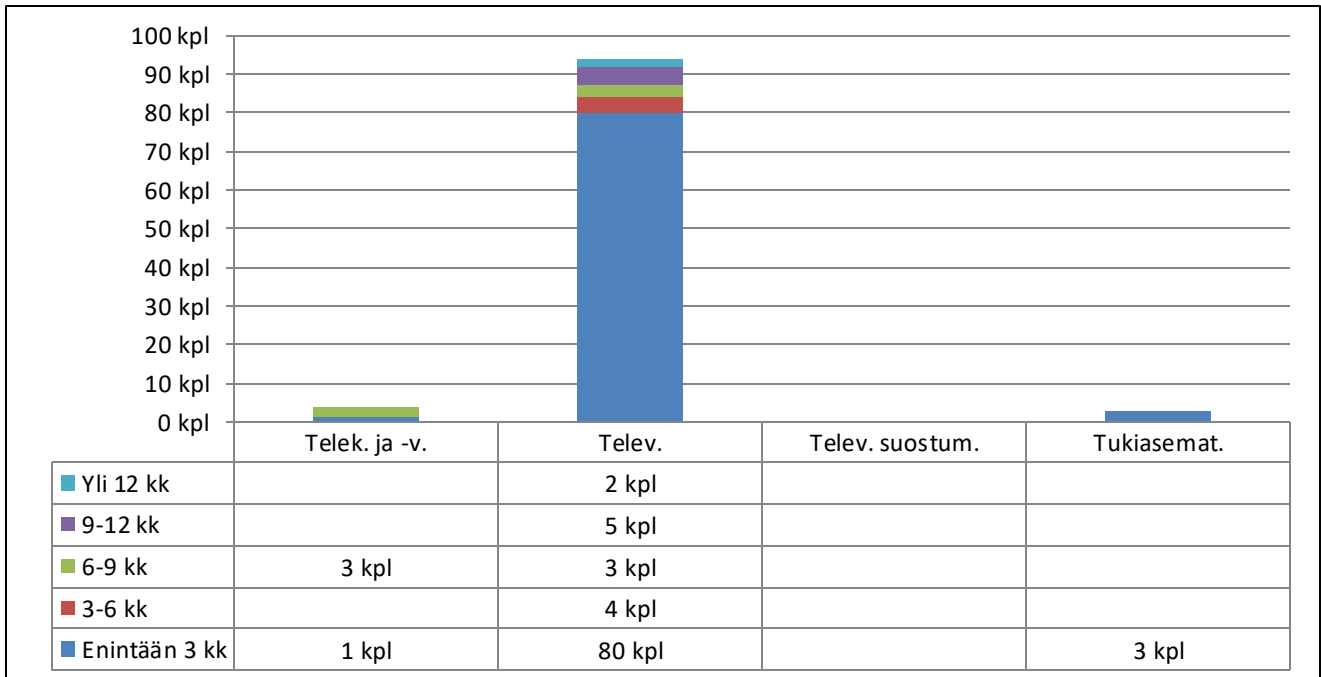
Tietojen säilyttämismääräys koskee seuraavia tietoluokkia ja tallennusaikoja. Tallennettuihin tietoihin pääsee pyynnöllä käsiin vain silloin kun tutkittavassa rikoksessa on televalvonnan edellytykset PKL 10:6.2 §:n mukaisesti. Matkaviestinverkon tiedot säilytetään 12 kuukautta, internetpuhelinpalvelun tiedot 6 kuukautta ja internetyhteyspalvelun tiedot 9 kuukautta.

2.2.2 Takautuvat telepakkokeinot

Poliisilakiperusteiset televalvonnat kohdistuvat joitakin yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta enintään kolme kuukautta vanhaan tietoon. suhteellisen tuoreeseen tietoon eli tietoon, jonka ikä kyselyhetkellä on ollut enintään kolme kuukautta vanhaa. Tämä kertoo osaltaan tiedonhankintakeinon käyttötilanteiden akuutista luonteesta. Pakkokeinolakiperusteisessa rikosten selvittämiseksi käytettävässä televalvonnassa takautuvan tiedon iän hajonta on luonnollisesti huomattavasti suurempi ja vaihtelua on sen mukaisesti millaista ja kuinka vanhaa rikosta tutkitaan.

Kaavio 25. Takautuvat telepakkokeinot, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä (pakkokeinolaki)

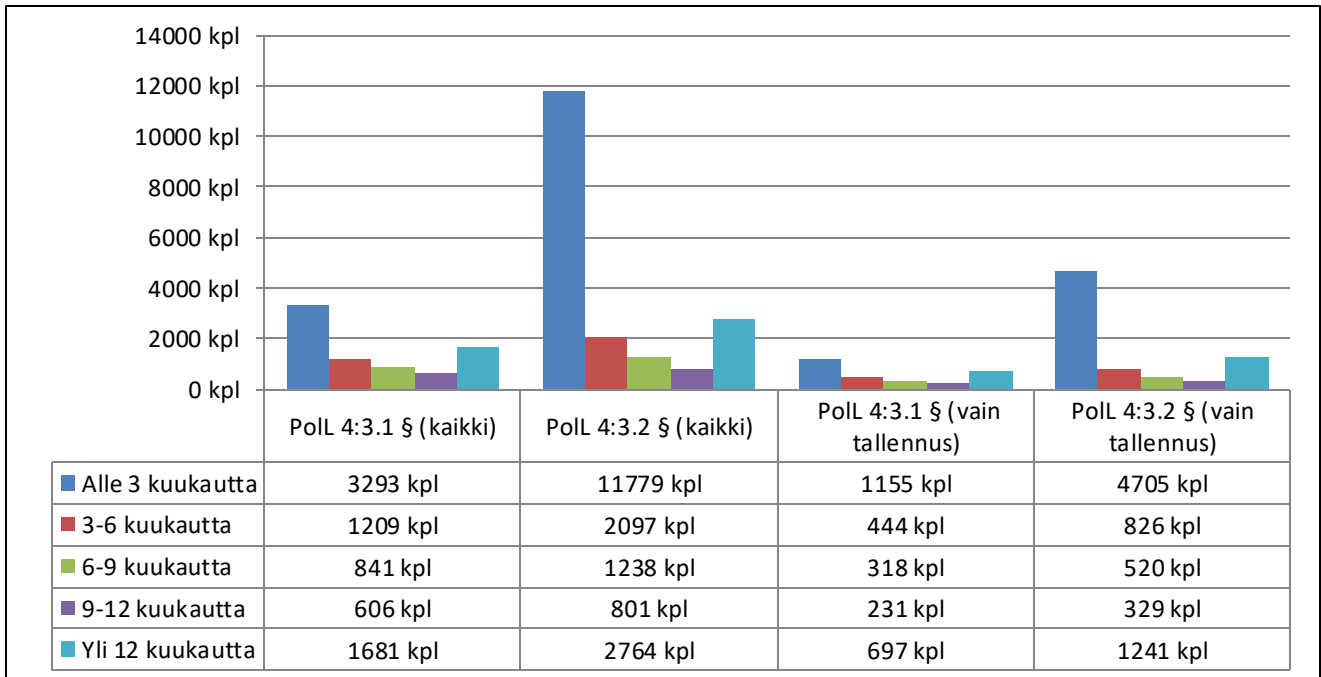

Kaavio 26. Takautuvat telepakkokeinot, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä (PoL)

2.2.3 Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi)

PoL 4:3.1§ mukaiset pyynnöt tehdään rikoksen tutkimiseksi, kun taas PoL 4:3.2§ mukaiset pyynnöt liittymän omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi. Operaattorin pitää toisinaan käsitellä liikennetietoja omistajan tai käyttäjän selvittämisessä hyväkseen vaikkakaan operaattori ei saa toimittaa liikennetietoja esitutkintaviranomaisille muuta kuin televalvontaluvan kautta.

Kaiken kaikkiaan rikoksen tutkimiseksi tehtyjä tiedonsaantipyynnöitä oli 7630 vuonna 2021 (6260/2020), joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on ollut mahdollisuus päästä käsiksi 2 148 tapauksessa, sillä 697 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla. Liittymän omistajan tai käyttäjän tunnistamiseksi tehtyjä tiedonsaantipyynnöitä oli 18679 vuonna 2021 (11767/2020), joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on päästy käsiksi 7329 tapauksessa, sillä 877 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla.

Kaavio 27. Kaikki tiedonsaanti- sekä tiedon tallentamisvelvollisuuden alaiset pyynnöt (PoL)

2.3 Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot

2.3.1 Yleistä

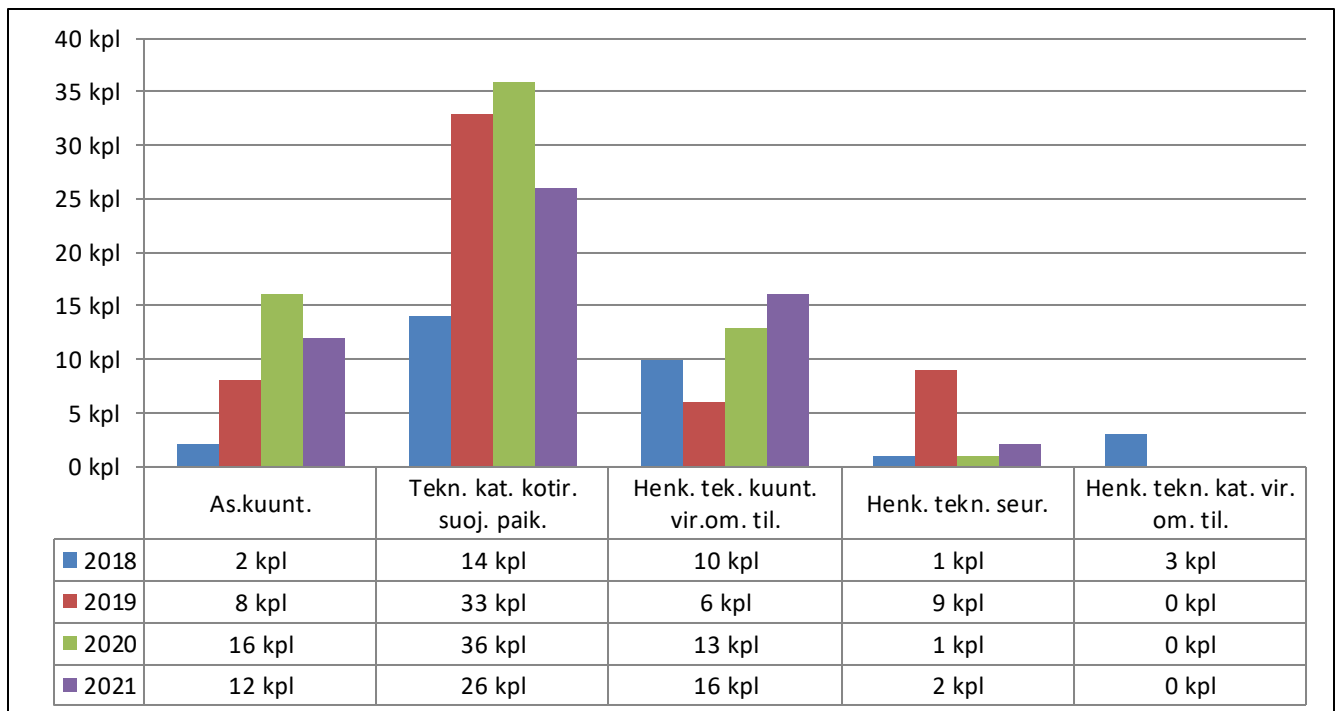
Vuonna 2021 käytetyistä teknisen tarkkailun salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista saadut tiedot on toimitettu Keskusrikospoliisin tarkkailuyksiköltä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja. Tilastot ja näiden pohjalta tehdyt johtopäätökset perustuvat salaisten pakkokeinojen asianhallintajärjestelmästä (SALPA) kerättyihin tietoihin.

Tilastoiden vuosien luvut 2018-2021 ovat vertailukelpoisia keskenään, ja lukumäärät kuvaavat vuoden diaarien lukumäärää. Näissä tilastoissa ei ole huomioitu niitä päätöksiä tai vaatimuksia, joissa samalla diaarille on haettu jatkolupa tai useita jatkolupia saman pakkokeinoin jatkamiseksi tai samalla diaarille kirjattu useita kohteita.

2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

2.3.2.1 Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinovaatimusten lukumäärät

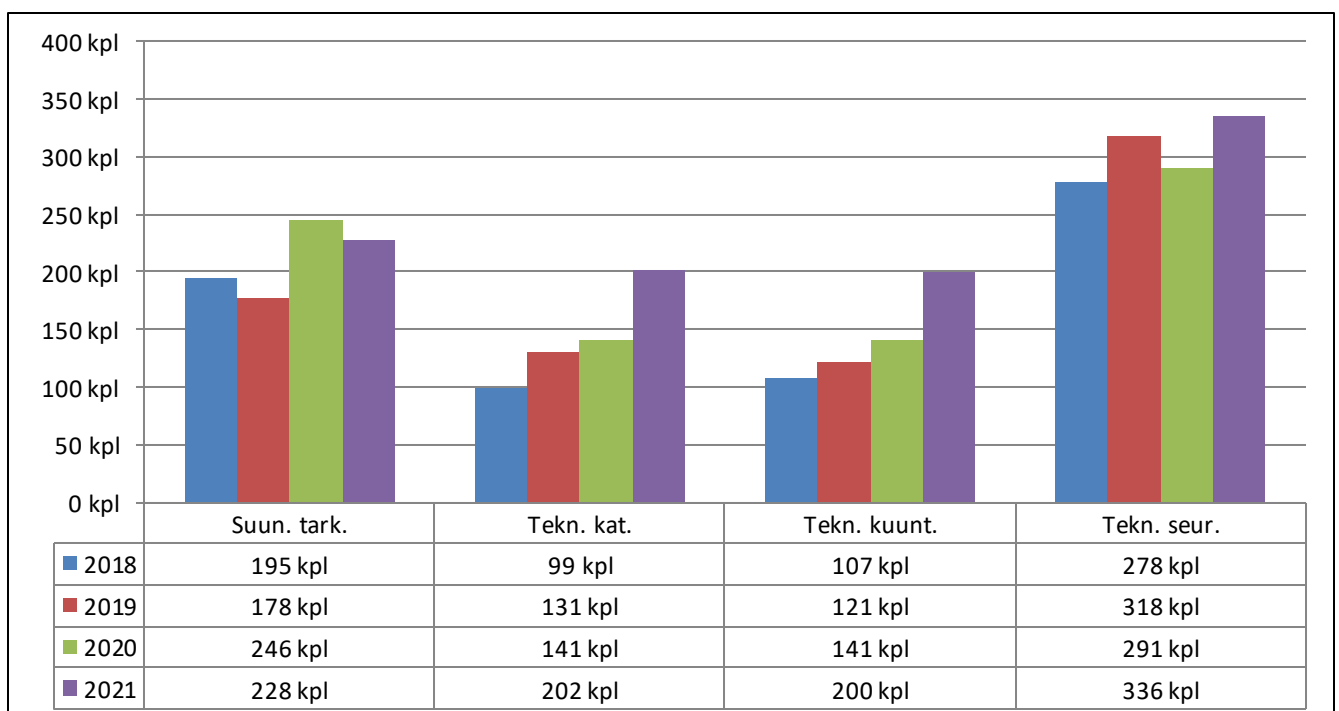
Tuomioistuimen päätöstä vaativien teknisen tarkkailun pakkokeinojen käyttö edellyttää tutkittavalta rikokselta varsin ankaraa rangaistavuutta, jolloin keinojen käyttö rajautuu törkeimpien rikosten selvittämiseen. Lukumääräisesti näiden pakkokeinojen käytössä on eri vuosien välillä suhteellisen suurta vaihtelua, mutta kokonaisuudessaan on kuitenkin pysynyt melko pienenä.

Kaavio 28. Tuomioistuimessa myönnettyjen teknisen tarkkailun pakkokeinodiaarien lukumäärä

2.3.2.2 Poliisiviranomaisen tekemät pakkokeinopäätökset (tekninen / suunnitelmallinen tarkkailu)

Poliisin omalla toimivallalla päätetyissä teknisen tarkkailun pakkokeinoissa teknisen katselun ja teknisen kuuntelun määrät ovat nousseet useampana peräkkäisenä vuonna. Suunnitelmallisen tarkkailun ja teknisen seurannan osalta ei vastaavaa yhdensuuntaista kehitystä ole tapahtunut.

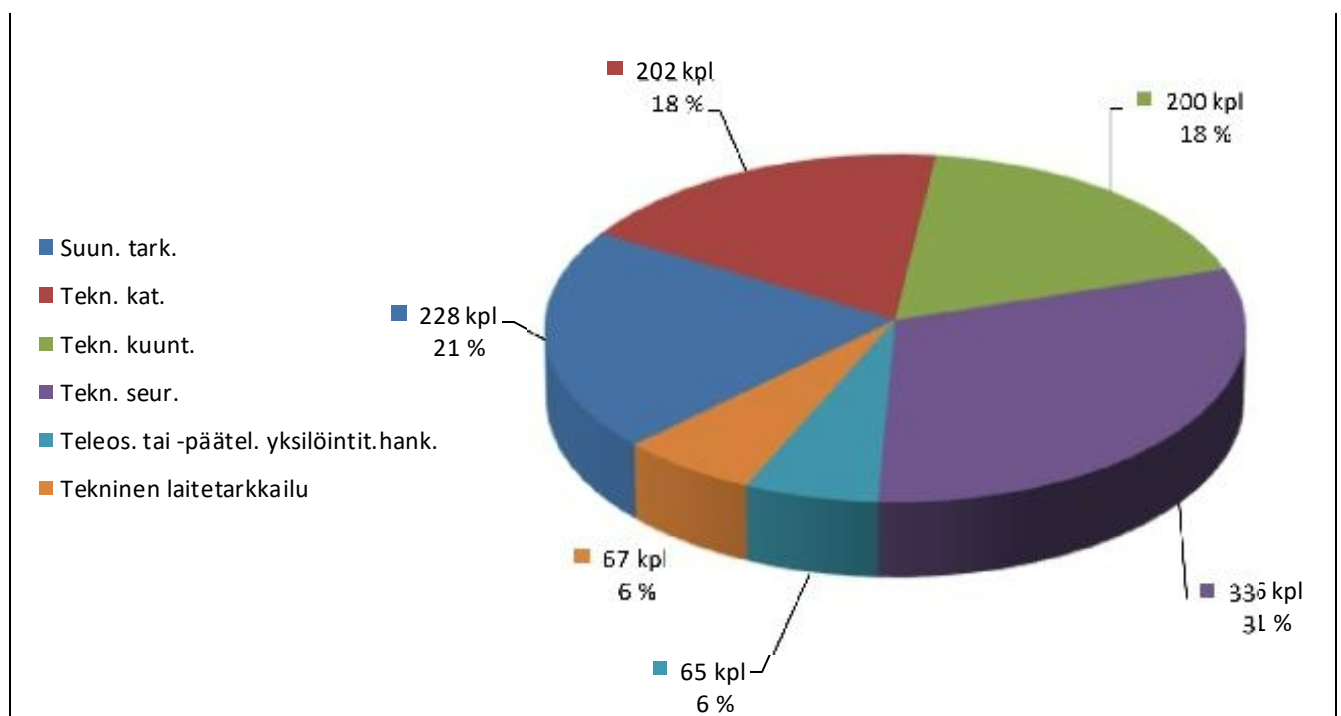

Kaavio 29. Poliisiviranomaisen pakkokeinodiaarien lukumäärä

2.3.2.3 Toteutuneet tarkkailut ja tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

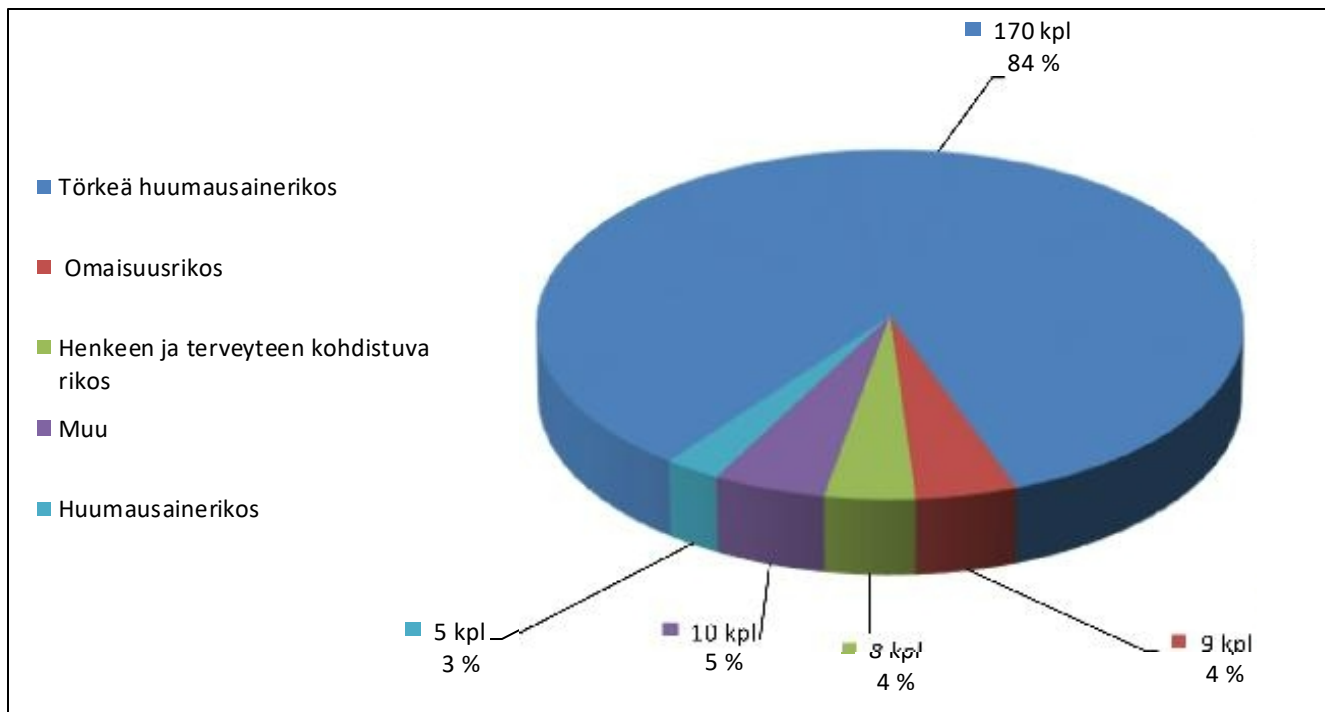
Prosentuaalisesti jakauma on lähes samankaltainen vuosiin 2019 ja 2020 verrattuna, joskin teknisen katse-
 lun ja teknisen kuuntelun osuus on jonkin verran kasvanut.

Pääpaino salaisista pakkokeinoista tarkkailun ja teknisen tarkkailun osalta kohdentuu edelleen pakkokeino-
 lakiperusteisissa päätöksissä vahvasti (lähes 80 % pakkokeinoista) törkeiden huumausainerikosten tutkin-
 taan. Vuosi 2021 oli vuoden 2020 kanssa lähes identtinen prosentuaalisten rikosnimikkeiden jakautumisen
 osalta. Omaisuusrikosten suhteelliseen pieneen osuuteen tiedonhankintakeinojen perusterikoksena on voi-
 nut edelleen vaikuttaa koronapandemian torjuntaan liittyvät liikkumisrajoitukset, joilla on ollut myös rajat ylit-
 tävää liikkuvaa rikollisuutta vähentävä vaikutus.

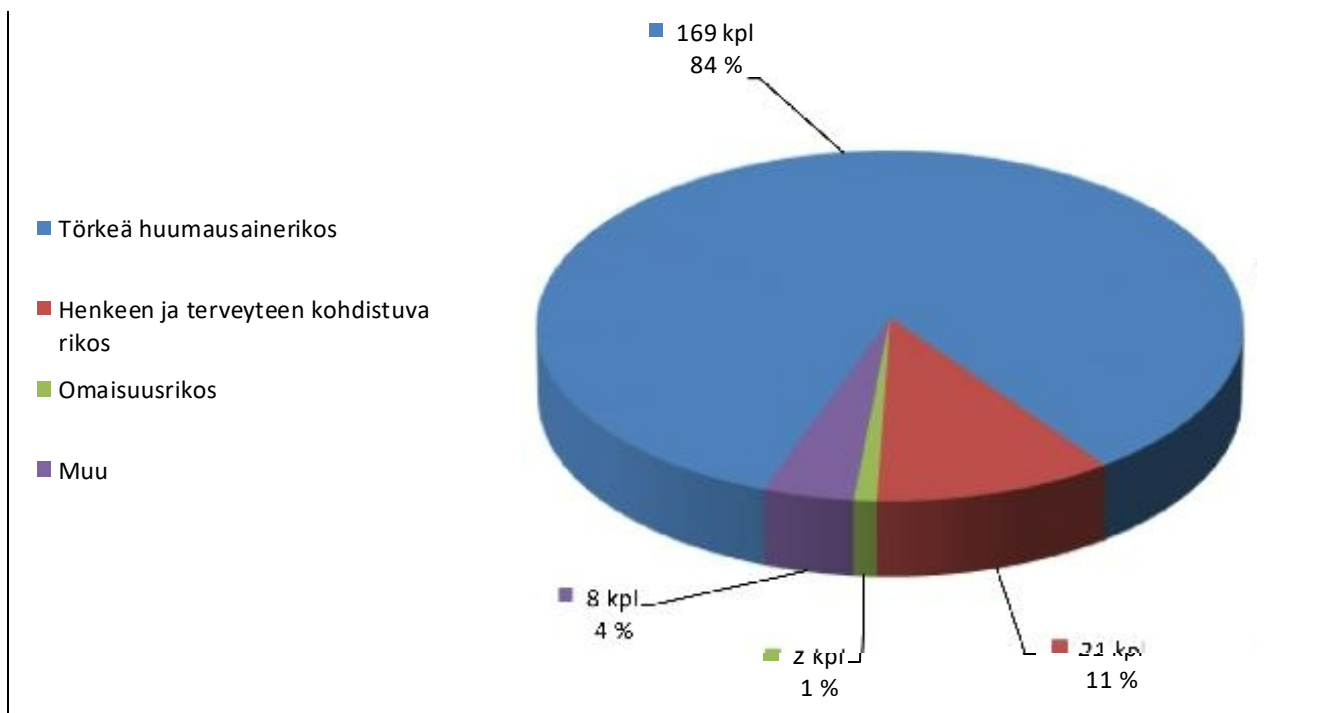
Kaavio 30. Toteutuneet tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

2.3.2.4 Perusterikokset teknisissä katseluissa

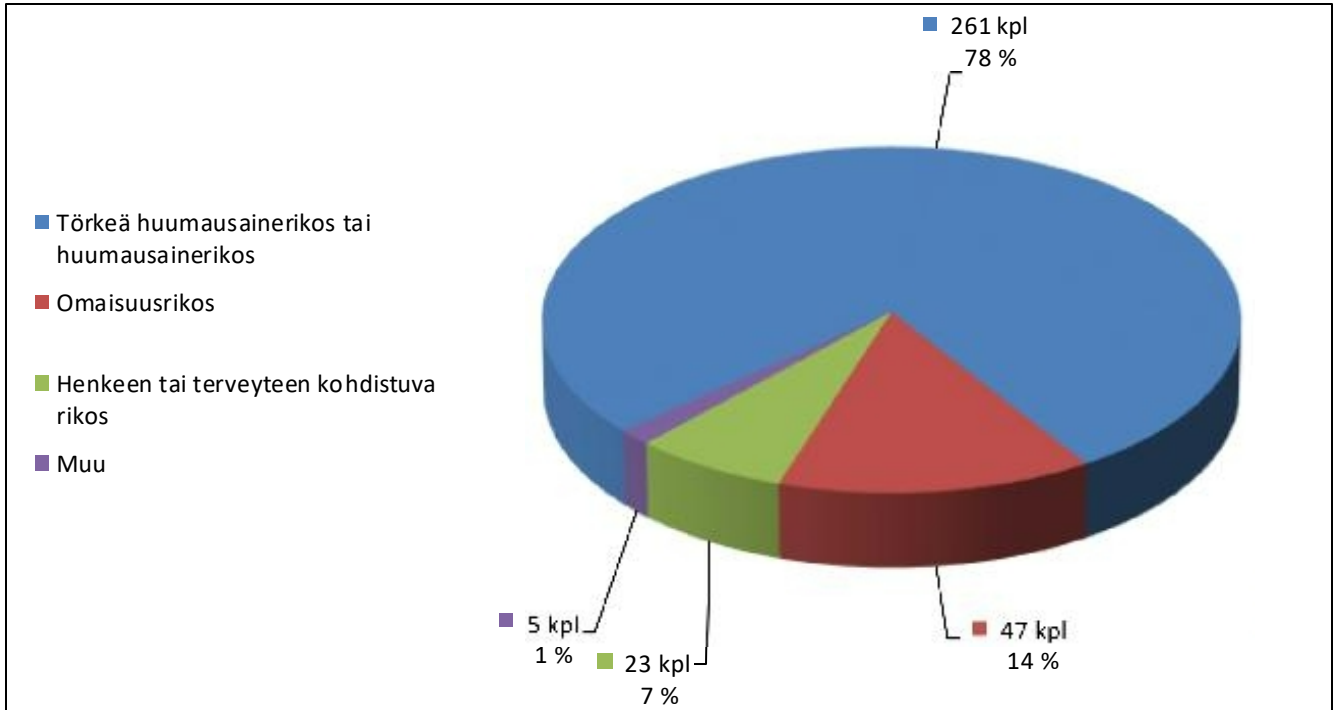
Kaavio 31. Teknisen katselun perusterikokset

2.3.2.5 Perusterikokset teknisessä kuuntelussa (sisältää viranomaisten tiloissa tapahtuneen ja asuntokuuntelun)

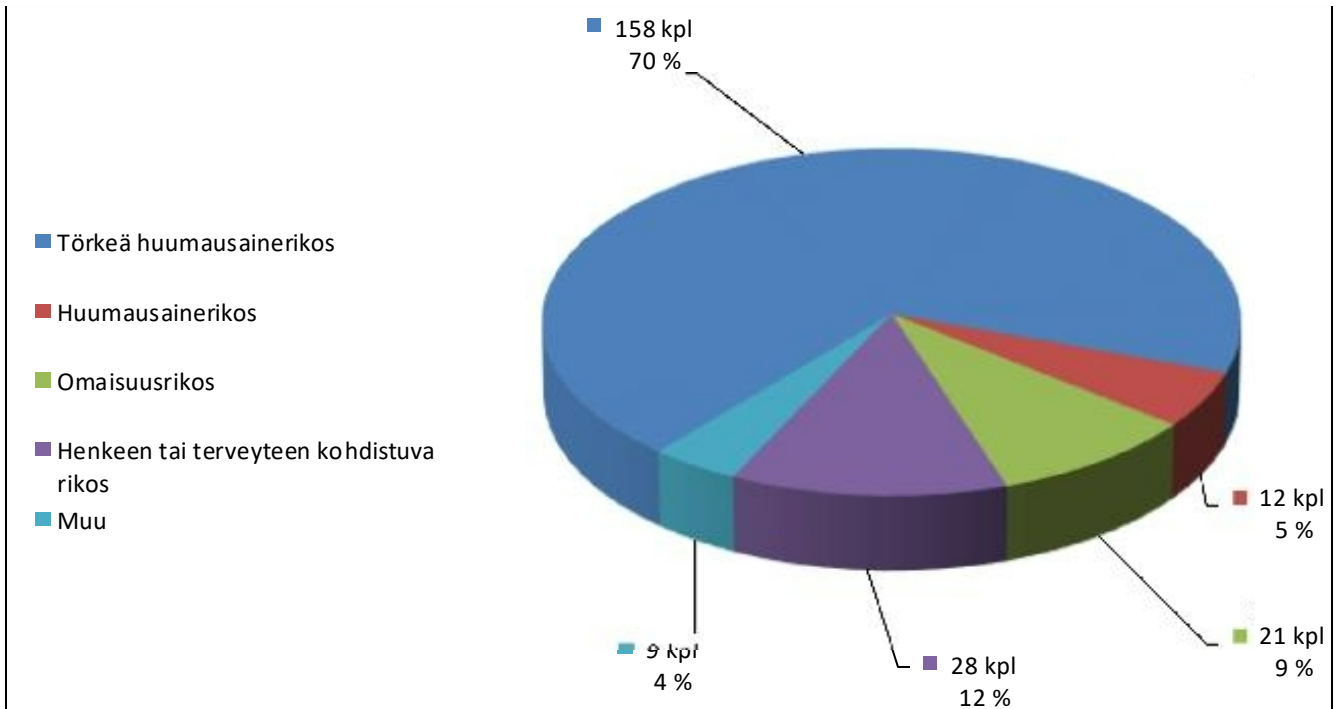
Kaavio 32. Teknisen kuuntelun perusterikokset (sisältää viranomaisen tiloissa tapahtuneen kuuntelun ja asuntokuuntelun)

2.3.2.6 Perusterikokset teknisessä seurannassa

Kaavio 33. Teknisen seurannan perusterikokset (pakkokeinolaki)

2.3.2.7 Perusterikokset suunnitelmallisessa tarkkailussa

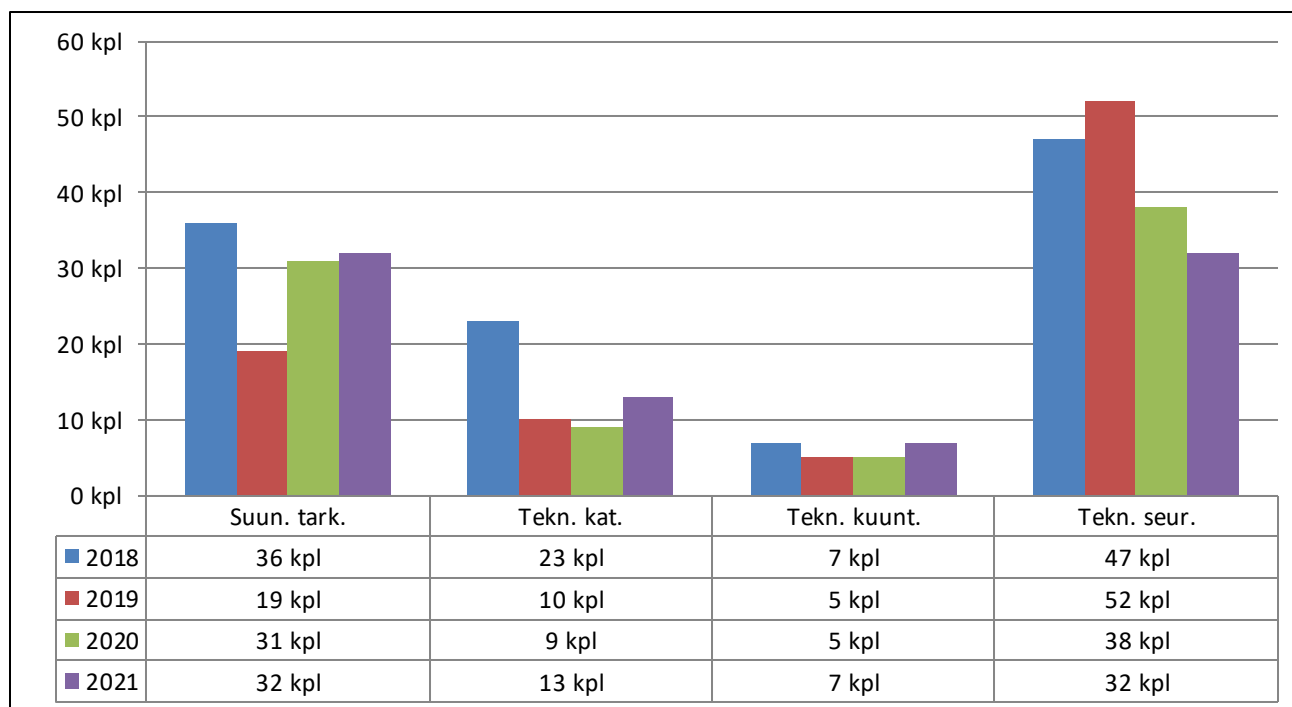

Kaavio 34. Suunnitelmallisen tarkkailun perusterikokset (pakkokeinolaki)

2.3.3 Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

2.3.3.1 Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

Poliisilakiperusteisten tiedonhankintapäätösten lukumäärissä on suunnitelmallisen tarkkailun osalta edelliseen vuoteen verrattuna kasvua ja teknisen seurannan osalta selvää laskua.

Kaavio 35. Poliisilakiperusteisten tiedonhankintapäätösten lukumäärä

2.3.3.2 Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin

Poliisilain perusteella tehtyjen tarkkailupäätösten lukumäärä on huomattavasti pienempi, kuin pakkokeino-lakiperusteisten, niistä prosentuaalisesti suurin osa koskee törkeisiin henkeen tai terveytyyn kohdistuneiden rikosten ja omaisuusrikosten estämistä.

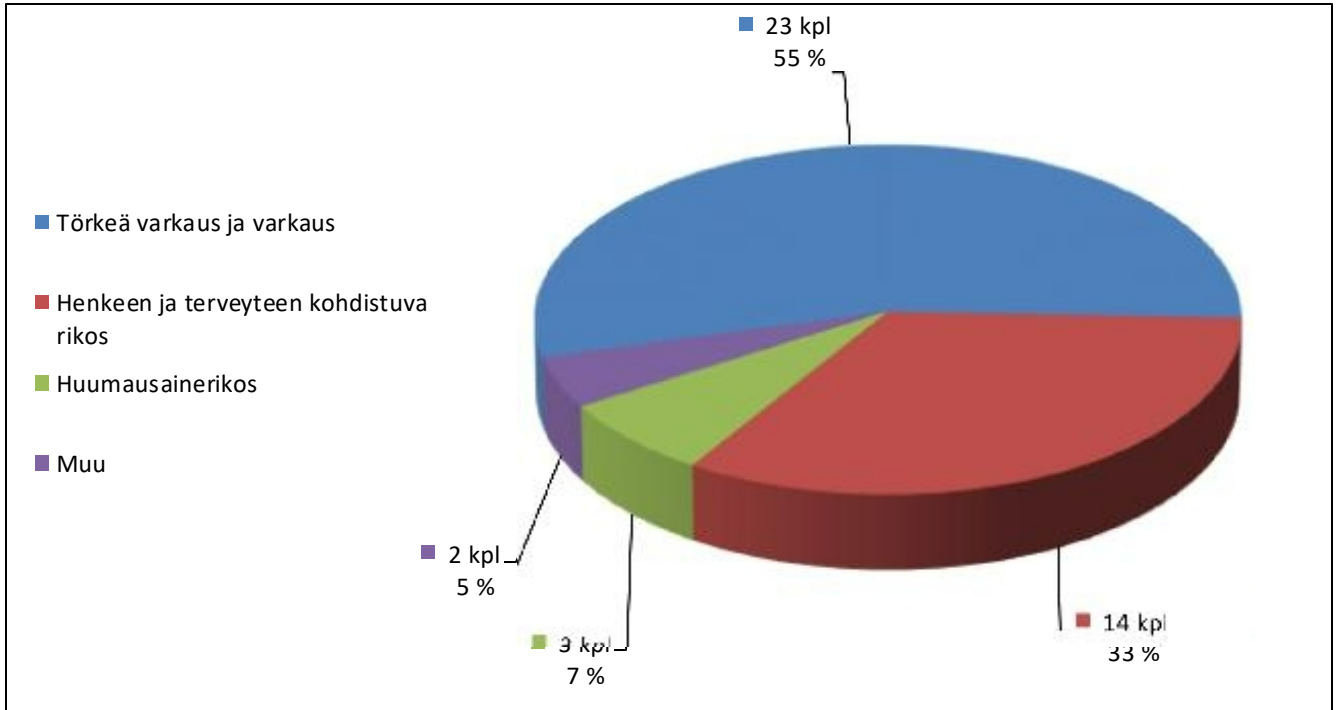
2.3.3.3 Perusterikokset teknisissä katseluissa

Poliisilakiperusteisen teknisen katselun päätösten määrä oli erittäin pieni (9 kpl), eikä sen jakautumista eri perusterikosten välillä ole tarkoituksenmukaista tarkastella.

2.3.3.4 Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

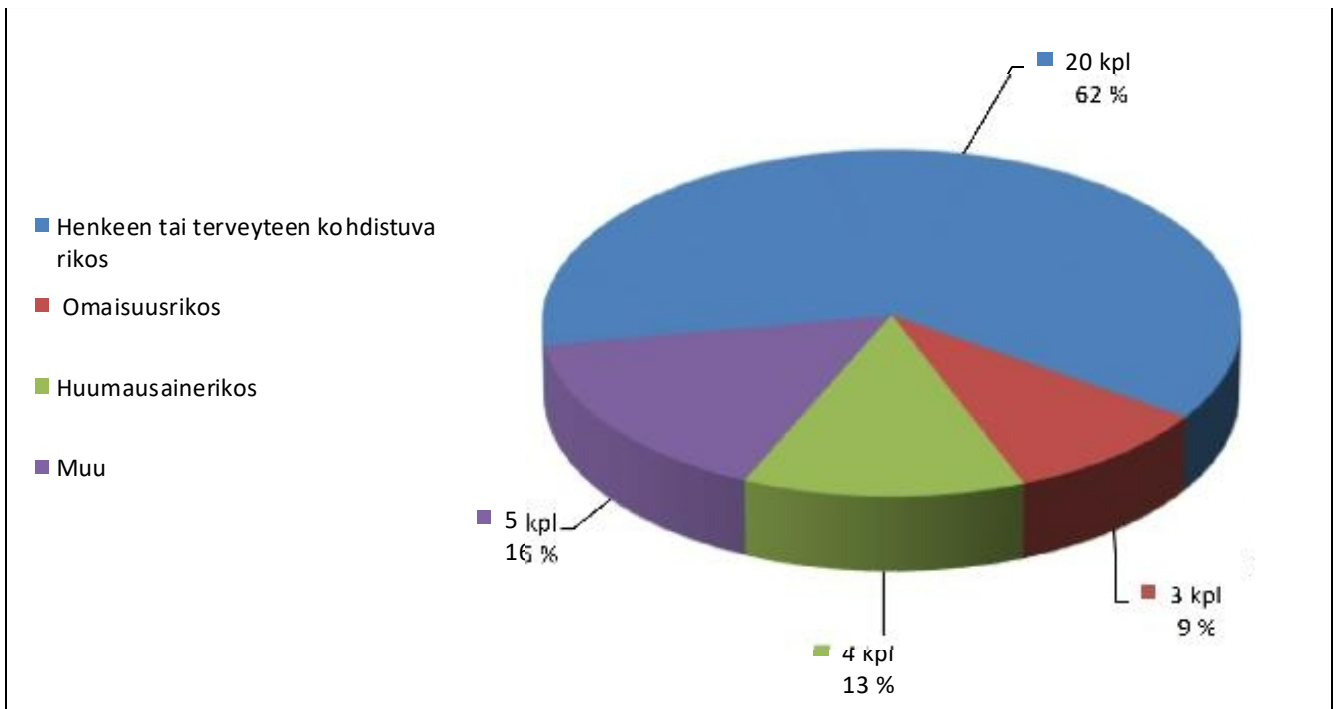
Poliisilakiperusteisen teknisen kuuntelun päätösten määrä oli erittäin pieni (5 kpl), eikä sen jakautumista eri perusterikosten välillä ole tarkoituksenmukaista tarkastella.

2.3.3.5 Perusterikokset teknisessä seurannassa

Kaavio 36. Perusterikokset poliisilain mukaisessa suunnitelmallisessa tarkkailussa

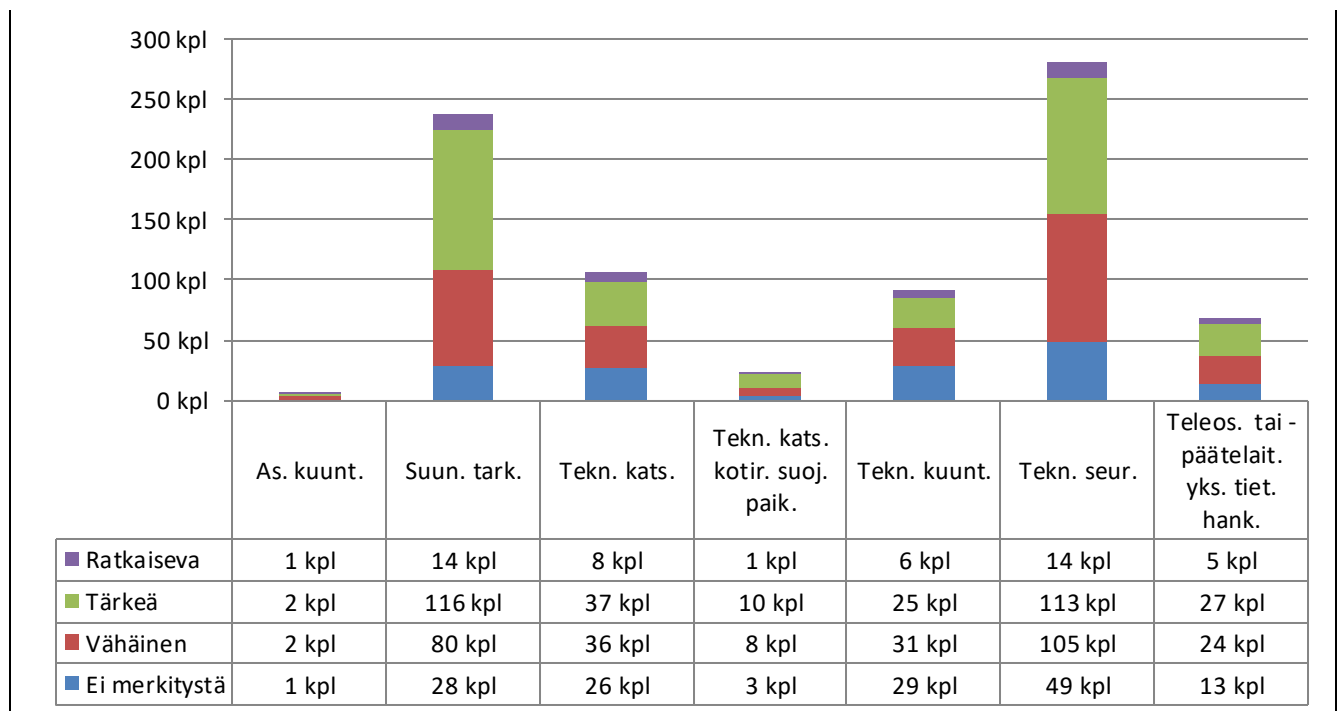
2.3.3.6 Perusterikokset suunnitelmallisessa tarkkailussa

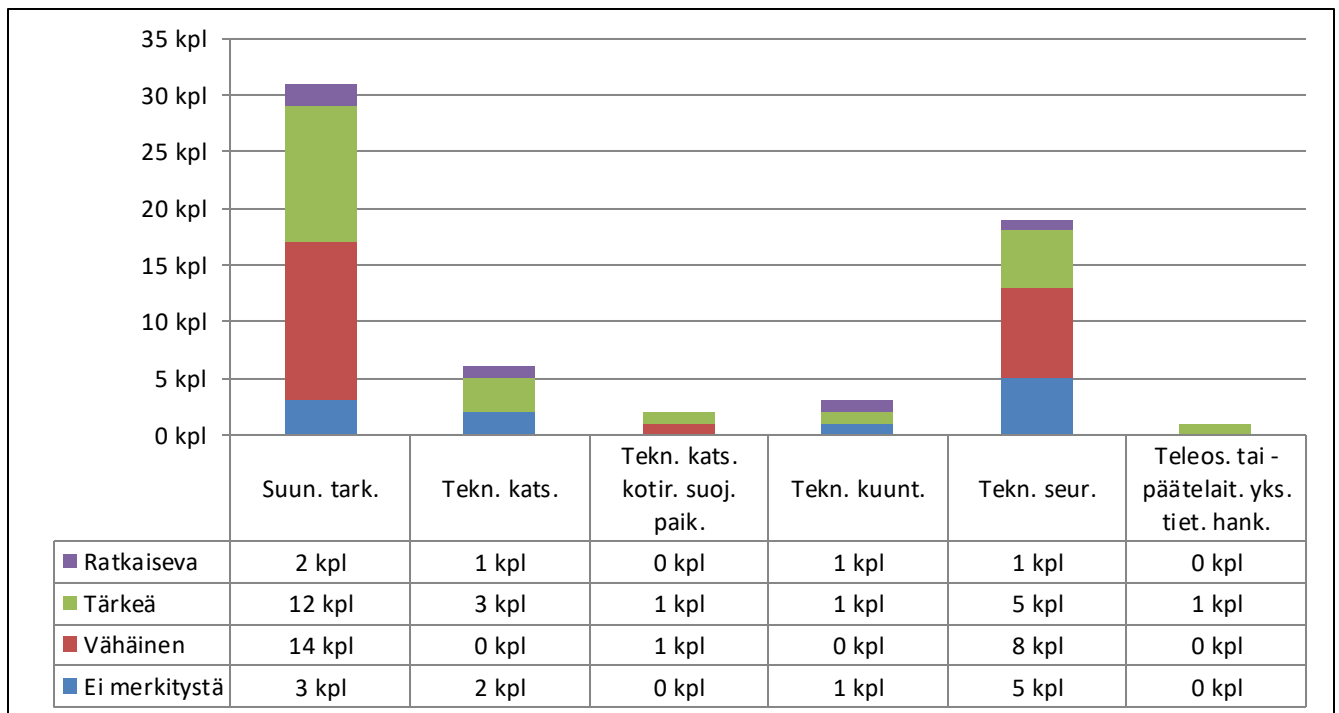
Kaavio 37. Perusterikokset poliisilain mukaisessa suunnitelmallisessa tarkkailussa

2.3.4 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot

Merkityksellisyysarviot perustuvat tutkinnanjohtajien tiedonhankintakeinoa pöytäkirjattaessa antamaan arvioon. Tarkkailutyypisissä tiedonhankintakeinoissa on sekä pakkokeinoina että poliisilain perusteella päätettyjen keinojen käytön merkityksellisyydestä tehdyissä arvioissa melko paljon hajontaa. Merkityksellisyysarvioita tarkastellessa on syytä huomata, että "Vähäisen" tai "ei merkitystä" arvion saanut tiedonhankintakeinon käyttö ei tarkoita epäonnistunutta pakkokeinoharkintaa. Kaikki tutkintalinjat eivät johda merkittävään tulokseen, ja alemman merkityksellisyysarvion saaneella tiedonhankintakeinon käytöllä on voitu esim. sulkea pois jokin tietty tutkintalinja ja vapauttaa tähän sitoutunutta tutkintaresurssia.

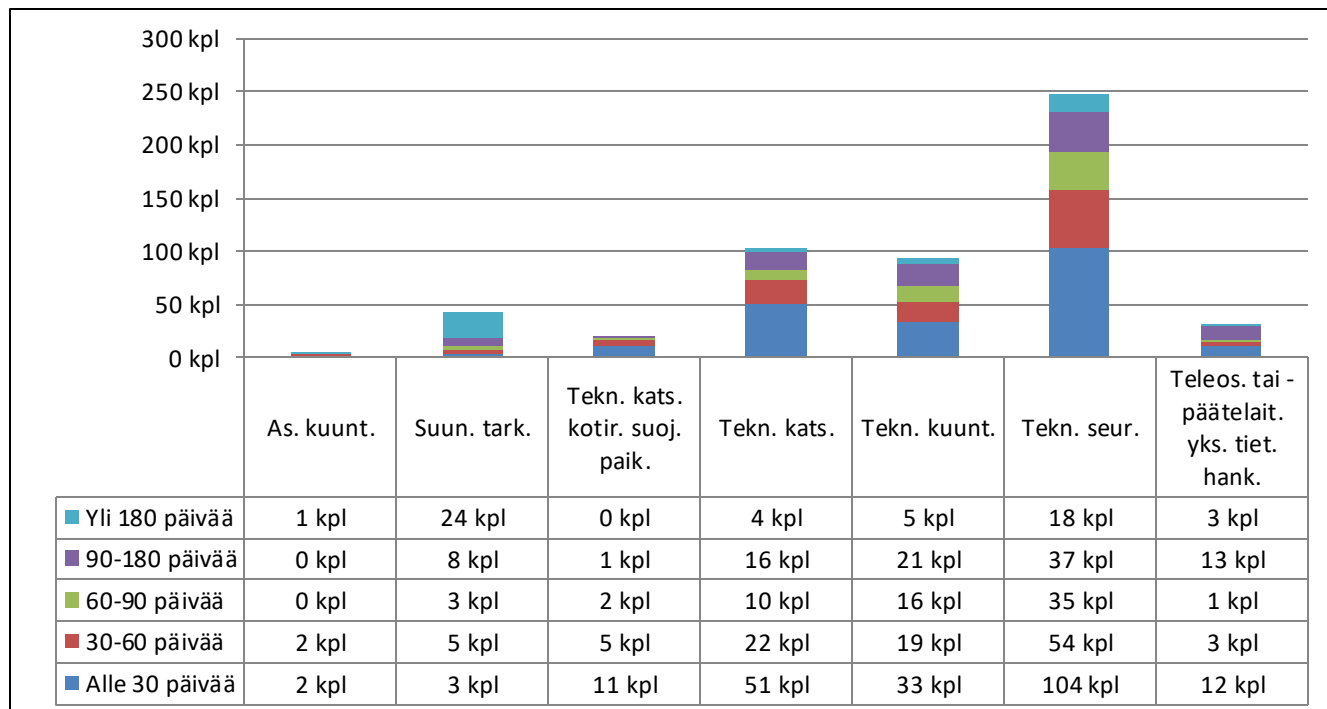
Kaavio 38. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot (pakkokeinolaki)

Kaavio 39. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot (poliisilaki)

2.3.5 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön ajallinen kesto

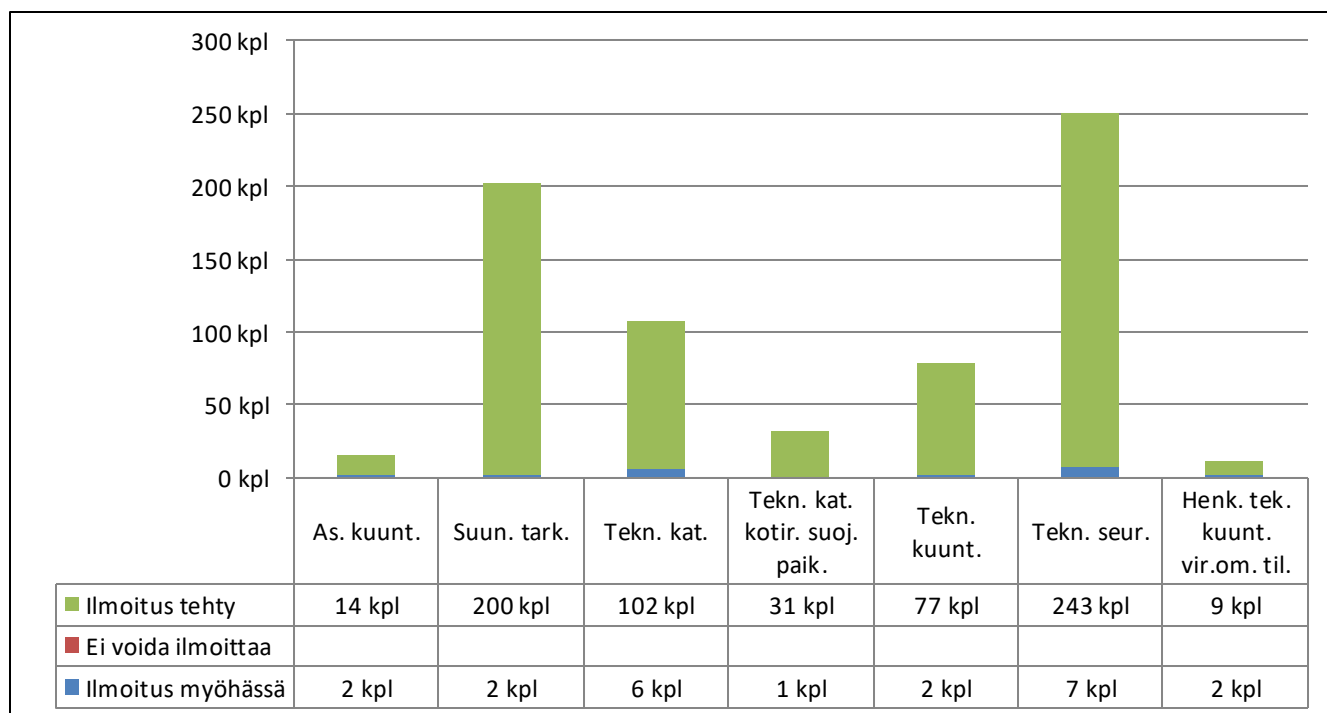
Tiedonhankintakeinojen ajallista kestoa koskevat tiedot kirjautuvat vasta tutkinnanjohtajan lopullisten kyseistä diaaria koskevien pöytäkirjaamismerkintöjen jälkeen, eikä kalenterivuotta koskevaan tilastoon tällöin sisälly kaikkia tietoa käytettyjen pakko- ja tiedonhankintakeinojen kestoista. Käytettyjen keinojen kestosta tilastoituneita tietoja voidaan tästä johtuen pitää vain suuntaa antavina. Poliisilakiperusteisten tiedonhankintakeinojen käytön kesto on muutamaa yksittäistä tapausta lukuun ottamatta ollut alle 30 päivää, eikä siltä osin ole tarkoituksenmukaista esittää tiedonhankintakohtaisia lukumäärätietoja.

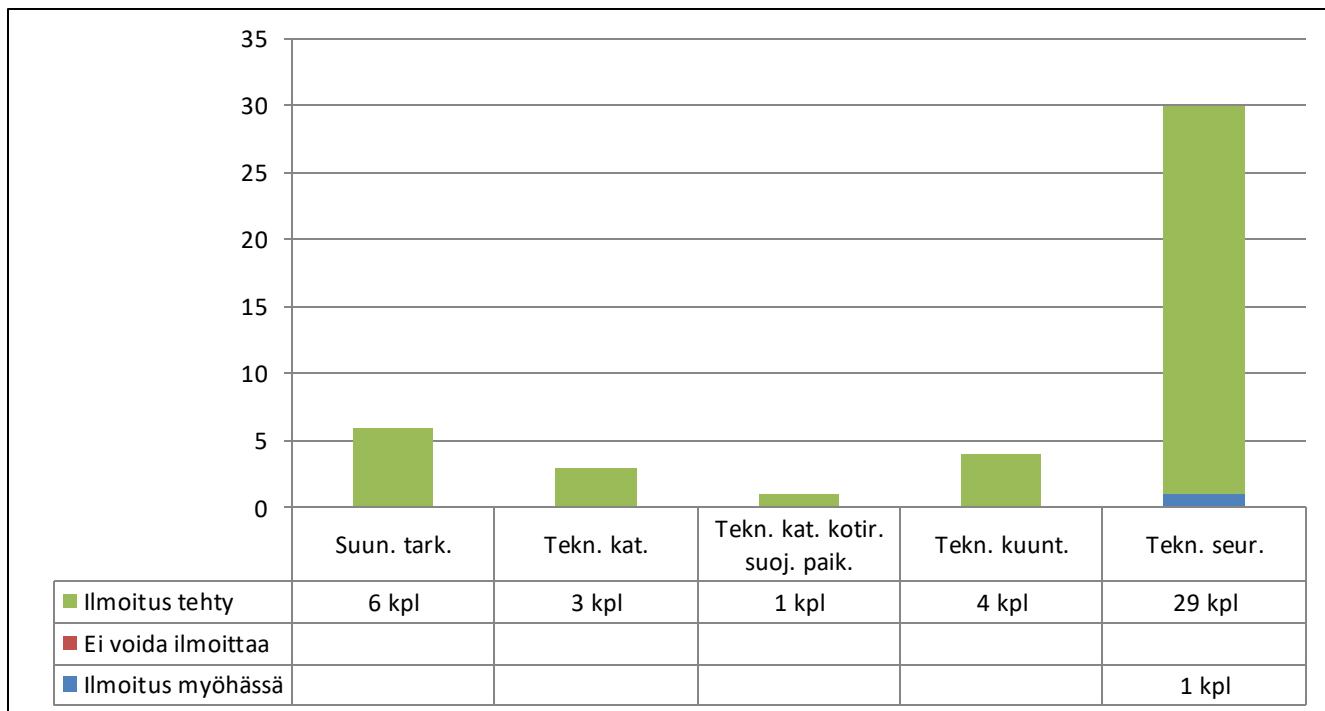
Kaavio 40. Teknisen- ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön kesto (pakkokeinolaki)

2.3.6 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

Vuonna 2021 salaisen pakkokeinon ja salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä epäilylle ilmoittamisista myöhässä olevien ilmoitusten lukumäärä on kasvanut. Tämän tilaston osalta kyseessä ovat pääsääntöisesti vuonna 2020 aloitetut keinot, joiden ilmoitusvelvollisuus olisi ollut viimeistään 2021.

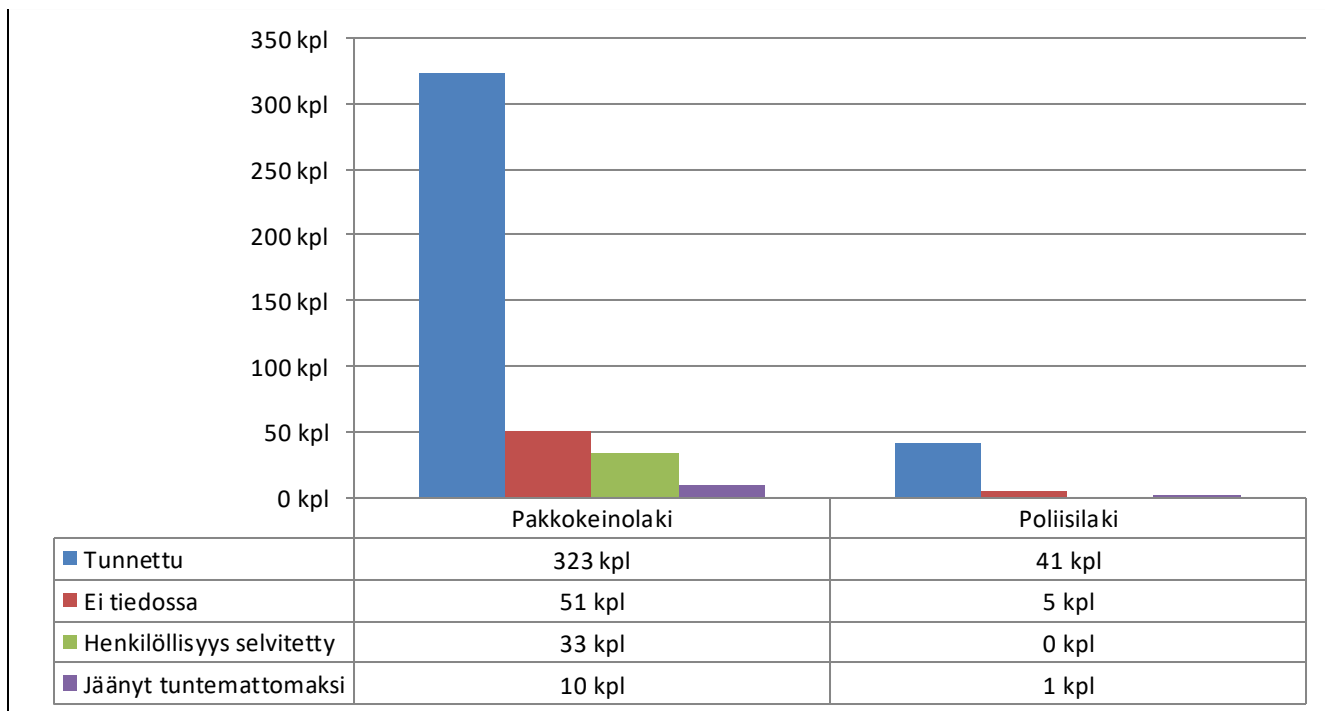
Kaavio 41. Teknisen- ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä ilmoittaminen (pakkokeinolaki)

Kaavio 42. Teknisen- ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä ilmoittaminen (poliisilaki)

2.3.7 Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä

Vuonna 2021 kohdehenkilöiden määrä oli edellistä vuotta pienempi, mutta ylitti vuosien 2018 ja 2019 lukumäärän.

Kaavio 43. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun kohteena olleiden henkilöiden lukumäärä

3 POLIISI- JA PAKKOKOINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKOINO

3.1 Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähdetoiminnasta säädetään laissa (PKL 10:39-40 § ja PoL 5:40-42 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa (122/2014). Poliisihallituksen määräyksessä (POL-2018-11897) annetaan tarkempia määräyksiä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja tietolähdetoimintaan liittyvistä menettelyistä.

Tietolähdetoiminta tuottaa karkeasti luokitellen kolmen tyyppistä tietoa: 1) Paljastavaa tai ennalta estävää rikostiedustelutietoa, mikä ei liity mihinkään käynnissä olevaan esitutkintaan, 2) Tietoa käynnissä oleviin esitutkintoihin, tai 3) Yleisemmällä tasolla olevaa rikostiedustelutietoa "tilannekuvatietoa", esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmien leviämisestä, ryhmien välisistä jännitteistä ja rikostrendeistä.

Tietolähdetoiminta tuotti rikoslajineutraalisti tietoa; sen avulla saatiin tietoja henkilöiden olinpaikasta kotimaassa ja ulkomailla sekä tuotettiin tietoa rikoshyödyn poisottamiseksi.

Tietolähdetoiminta on aina ollut tärkeä rikostorjunnan tiedonhankintakeino. Ammattimaisesti ylläpidetty ja vapaaehtoisuuteen perustuva tietolähdesuhte tuottaa yleensä sekä ajankohtaista että täsmällistä tietoa rikoksista ja rikollisista. Juuri tästä syystä tietolähdetoiminta on erityisen tehokas ja kustannustehokas keino. Viranomaisen näkökulmasta toimintaan kuitenkin liittyy monenlaisia riskejä, joiden tunteminen ja hallinta ovat edellytys ammattimaiselle, oikeusvarmalle ja turvalliselle toiminnalle.

3.2 Peitetoiminta ja tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta

Peitetoiminnan käyttö pakko- tai tiedonhankintakeinona on kohdistunut vakavimpien ja törkeimpien rikosten tutkintaan ja torjuntaan, ja lukumääräisesti keinon käyttö on ollut vähäistä. Vuonna 2021 on tehty joitakin uusia ja aikaisempien peitetoimintapäätösten "jatkopäätöksiä".

Tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan edellytykset sen käytöllä selvitettävän tai estettävän rikoksen osalta ovat huomattavasti lievemmat kuin reaali maailmassa tapahtuvaa vuorovaikutusta edellyttävässä peitetoiminnassa. Laajemmasta käyttöalasta ja eräiden rikosten varsin vahvasta tietoverkkosidonnaisuudesta johtuen peitetoiminta on painottunut tietoverkossa tapahtuvaan peitetoimintaan. Sekä varsinainen - että tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta on pääsääntöisesti kohdistunut vakavien rikosten selvittämiseen, ja toiminnasta saatu hyöty on koettu merkitykselliseksi tutkintaa ohjaavaksi keinoksi.

3.3 Valeosto ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävä valeosto

Valeostoa on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten selvittämiseen, ja lukumääräisesti keinon käyttö on vuonna 2021 ollut vähäistä. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävän ns. rajoitetun valeoston käyttö on ollut huomattavasti yleisempää, ja se on ollut yleisesti käytössä paikallispoliisin yksiköissä. Rajoitetun valeoston tavallisinta käyttöalaa ovat huumausainerikosten ohelle ampuma-aserikokset ja omaisuusrikokset, ja pakkokeinon käytössä painottuu vahvasti tutkittavien rikosten liittymäpinnat tietoverkkoihin.

3.4 Valvottu läpilasku

Suomi on jo vuosia sitoutunut kansainväliseen valvottuun läpilaskuun useissa kansainvälisissä rikostorjuntasopimuksissa. Lainsäädäntöuudistusten myötä, valvottua läpilaskua (PKL 10:41 § ja PoL 5:43 §) ei ole enää rajoitettu ainoastaan kansainvälisiin tilanteisiin vaan se soveltuu myös käytettäväksi kansallisesti maan rajojen sisäpuolella. Valvotun läpilaskun edellytykset ovat tiukat, mikä johtaa siihen, että käytännössä tämä

rajoittaa keinon käyttämistä, jos rikostorjunnalliset tavoitteet ovat saavutettavissa jonkin lievemmäksi arvioitavan menetelmän avulla. Poliisi on tehnyt muutaman valvotun läpilaskun sitten lain voimaantulon.

3.5 Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen

Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen (PKL 10:47 § PolL 5:46 §) tarkoitus on tehostaa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tiedonhankinnan suojauskeinot eivät täten luo uutta toimivaltaa poliisille, vaan niiden tarkoituksena on turvata laissa erikseen määriteltujen salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttö.

Vuoden 2021 aikana tiedonhankinnan suojaamista on käytetty salaisista tiedonhankintakeinoista ja pakko-keinoista tarkkailun, tietolähdetoiminnan ja tietoverkossa tapahtuvan tarkkailun suojaamisissa. Tiedonhankinnan suojaamisesta tehtävät päätökset ja suojaamismerkintöjen hallinnointi siirrettiin tehtäväksi Salpa-järjestelmässä toukokuusta 2020 lähtien.

4 SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT

4.1 Yleistä

Sisäministeriö on antanut ohjeen (SMDno-2020-158, 10.8.2020) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäministeriössä ja sen hallinnonalalla. Poliisihallitus on antanut 1.1.2021 voimaan tulleen ohjeen (POL-2019-16223) sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa. Voimassa oleva Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä (POL-2018-11889), käytöstä ja valvonnasta on annettu 1.8.2018 ja samalla päivämäärällä on annettu voimassa oleva määräys tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897).

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään muun muassa salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Lisäksi poliisiyksiköiden päälliköiden tulee varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän, että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Valvonnan yhteydessä havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua viipymättä niiden edellyttämällä tavalla, ja laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee viipymättä ilmoittaa Poliisihallitukselle.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että tässä kertomuksessa käsiteltävien tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Määräys edellyttää lisäksi yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä sekä raportoinnin sisältöä. Poliisiyksiköt raportoivat keskeiset valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisihallitus suorittaa kaikkiin poliisiyksiköihin laillisuustarkastuksia etukäteen toimitetun erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastusteemojen vaihdellessa vuosittain. Lisäksi tarkasteluvuonna suoritettiin etätarkastuksia Salpa-järjestelmän tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin.

Keskusrikospoliisin sekä televiestintäyksikkö että tarkkailuyksikkö suorittavat niille toimitettujen / toteutettavaksi osoitettujen teknisen tiedonhankintavaatimusten / -pyyntöjen tarkastusta. Tarkastukset kohdistuvat pyyntöjen muodollisten edellytysten täyttymiseen.

Poliisiyksiköiden toteuttamien toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on suurilta osin jätetty näiden oikeudellisten asioiden yksiköiden (jäljempänä oikeusyksikkö) vastuulle.

Poliisiyksiköt ovat antaneet sekä sisäministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet huomattavassa määrin tarkastuksia.

Seuraavassa tarkastellaan ensin salaisen tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen esikunnassa toimivan laillisuusvalvonnan vastuualueen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisiyksiköiden itsensä tekemiä havaintoja.

4.2 Poliisihallituksen tarkastushavainnot

4.2.1 Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta

Poliisihallituksen suorittama salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta on toteutettu osana laillisuusvalvontatoimintaa. Poliisihallituksen vuoden 2021 laillisuusvalvontaa koskevassa tarkastussuunnitelmassa (POL-2021-8297) salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö oli yhtenä laillisuustarkastusten painopistealueena. Poliisiyksiköiden tarkastukset suoritettiin koronapandemiasta johtuen edellisen vuoden tapaan etäyhteyksin. Tarkastuksissa keskityttiin poliisiyksiköiden oman valvonnan järjestämiseen ja sen kattavuuteen.

Tiedonhankintapäätösten - ja vaatimusten ohella tarkastuksia kohdennettiin painotetusti salaisen pakkokeinon tai -tiedonhankinnan kohteena olleille tehtävien ilmoitusten toteutumiseen. Keskusrikospoliisin osalta tarkastettiin muun salaisen tiedonhankinnan lisäksi erikseen peitet toimintaa, valeostoa ja valvottua läpilaskua koskevat vuoden 2021 päätökset.

Poliisihallituksen suorittamaan laillisuustarkastukseen annettavassa selvityksessä poliisiyksiköitä pyydettiin esittämään, missä laajuudessa eri salaiset tiedonhankintakeinot on tarkastettu, ja mahdolliset toimenpiteitä aiheuttaneet tarkastushavainnot.

Poliisiyksiköiden laillisuustarkastusten lisäksi Poliisihallitus valvoi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastamalla Salpa-järjestelmään kirjattuja tiedonhankintapäätöksiä ja -vaatimuksia. Etätarkastusten kohdennuksissa painotettiin tiedonhankintakeinoja, joiden käytöstä päättämisestä toimivalta on poliisilla itsellään.

Poliisihallituksen etätarkastushavainnoista annettiin jokaiselle poliisiyksikölle palaute laillisuustarkastusten yhteydessä. Palaute käsitti etätarkastushavainnoista tehdyt huomiot ja mahdolliset toimenpidesuositukset.

Yleisenä havaintona Poliisihallitus toteaa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina edelleen hyvällä tasolla. Havaitut virheet liittyvät yleisimmin pöytäkirjausten määräaikaisten noudattamiseen ja kirjausten huolellisuuteen, sekä vähäisessä määrin perustelujen konkretiaan.

4.2.2 Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot

Poliisihallituksen Salpa-järjestelmässä suorittamassa etävalvonnassa tehtyjen havaintojen ja poliisiyksiköihin suoritettujen laillisuustarkastusten perusteella voidaan todeta, että poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä tehtyjen päätösten ja vaatimusten yleinen taso on hyvä. Poikkeamat yleisestä hyvästä laadusta olivat yksittäisiä, eikä minkään tiedonhankintakeinon osalta ilmennyt yleisesti toistuvaa virhettä tai laadullista poikkeamaa.

Poliisihallituksen suorittamissa etätarkastuksissa havaituista päätösten tai vaatimusten laatuun liittyvistä poikkeamista suurin osa koski edellisen vuoden tavoin vaillaista tai puuttuvaa selvitystä televalvonnakohteena olevan henkilön ja teleosoitteen välisestä yhteydestä. Toiminnan valvonnan kannalta on erittäin tärkeää, että päätöksiin ja vaatimuksiin kirjataan riittävän huolellisesti tiedot siitä, millä perusteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen katsotaan olevan kohdehenkilön hallussa tai muuten oletettavasti hänen käyttämänsä. Suostumusperusteisessa televalvonnassa ilmeni myös aiempien vuosien tavoin jonkin verran puutteita.

suostumuksen antamiseen liittyvissä kirjauksissa. Pakkokeinolain esitöissä lähtökohtana oleva kirjallinen suostumus on usein liian hidas tilanteissa, joissa televalvonnalla oletettavasti saatava tieto rikoksen selvittämiseksi tarvitaan välittömästi. Suullisesti annettu suostumus jouduttaa tarvittavan tiedon saamista, mutta koska siitä ei jää asianosaiselta itseltään lähtöisen olevaa dokumenttia on tärkeää riittävän huolellisesti kirjata vaatimukseen tai päätökseen miten ja kenelle suostumus on annettu.

Tarkastetuissa pakkokeino- ja tiedonhankintapäätöksissä ja -vaatimuksissa esiintyi vähäisessä määrin epä-tarkkuuksia, jotka liittyivät epäillyn rikoksen teonkuvaukseen tai perusteluihin tiedonhankinnan kohteen osuudesta epäiltyyn rikokseen tai tapahtumaan. Joissakin päätöksissä ja vaatimuksissa perustelut pakko- tai tiedonhankintakeinon käytöltä edellytettävästä tarpeesta, erittäin tärkeä merkityksestä- tai välttämättömyydestä rikoksen selvittämiseksi tai estämiseksi olisi tullut esittää konkreettisemmin. Poliisilakiperusteisessa tiedonhankinnassa havaittiin yksittäisiä tiedonhankintapäätöksiä, joissa tapahtumasta päätökseen kirjatussa selvityksessä oli viitteitä siitä, että asiassa olisi ollut syytä epäillä rikoksen jo tapahtuneen, jonka perusteella käytettyä keinoa olisi ollut perustellumpaa harkita rikoksen selvittämistä koskevien pakkokeinolain säännösten pohjalta.

Aikaisempien vuosien tavoin telepakkokeinojen osalta tarkastuksissa havaittiin muutamissa vaatimuksissa väärää keinovalintaa koskien sijaintitiedon hankkimista rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi. Kyseisissä tapauksissa oli sijaintitiedon tarpeellisuutta perusteltu rikoksesta epäillyn tavoittamisen lisäksi rikoksen selvittämiseksi saatavien tietojen hankkimisella. Pakkokeinolain esitöissä (HE 222/2010) sijaintitiedon hankkimisesta on todettu, että siinä on kyse televalvonnan käyttämisestä esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa karttavan tavoittamiseksi. Mikäli televalvontaan kuuluvien sijaintitietojen saaminen olisi tarpeen rikoksen selvittämiseksi, tulisi käyttää Pakkokeinolain 6 § mukaista televalvontaa koskevaa toimivaltuutta.

Salaisen pakkokeinon tai -tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle tehtävät ilmoitukset olivat tarkastuksissa painotettuna kohteena. Salpa-järjestelmä lähettää tutkinnanjohtajalle tiedon ilmoituksen tekemistä koskevan määräajan lähestymisestä. Tämä järjestelmän ominaisuus auttaa osaltaan huolehtimaan ilmoitusvelvollisuuden toteutumisesta. Tarkastushavainnoita tältä osin voidaan todeta, että myöhässä tehtyjä tai viime-sijaisesta määräajasta myöhässä olevia ilmoituksia oli hyvin vähän, ainoastaan joitakin yksittäisiä tapauksia poliisiyksiköitasolla tarkasteltuna. Pakkokeino- ja poliisilaissa edellytetään, että ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista tiedonhankintakeinoista ilmoitetaan kirjallisesti keinon kohteena olleelle henkilölle. Tarkastuksissa ilmeni vähäisessä määrin tapauksia, joissa ilmoitus oli merkitty tehdyksi suullisesti kuulustelun yhteydessä tai puhelimitse. Yleisesti ilmoitusvelvollisuuden toteutumisen osalta tarkastuksissa havaituista puutteista voidaan todeta, että ne olivat vähäisiä. Poliisiyksiköitä kehoitettiin kiinnittämään huomiota siihen, että yksikön Salpa-valvojien tiedot ovat ajantasaisesti ilmoitettuna Keskusrikospoliisille, jolloin määräaikoja koskevista ilmoituksista saadaan järjestelmän lähettämä tieto niissäkin tapauksissa, kun asiaa koskevan tutkinnanjohtajan tunnuksat on poistuneet käytöstä.

Tarkkailutyypistien tiedonhankintakeinojen osalta Poliisihallituksen suorittamassa valvonnassa ilmeni muutamissa teknisen seurannan päätöksissä vaillinaisia tai puuttuvia selvityksiä kohdehenkilön ja hänen käyttämäkseen merkityn ajoneuvon välillä. Pidempään kestäneiden suunnitelmallisten tarkkailuiden ja teknisten tarkkailuiden jatkopäätöksissä oli jonkin verran tapauksia, joissa olisi ollut tullut päivittää tarkemmin tapahtumatietoja, jolloin päätöksestä olisi selkeämmin ilmennyt asiassa olevan edelleen edellytykset ja tarve tiedonhankinnalle.

Tietoverkoissa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävää valeostoa koskevia päätöksiä Poliisihallitus tarkasti myös Salpa-järjestelmän kautta. Näiden tiedonhankintakeinojen päätöksissä, sekä niihin liittyvissä esityksissä, toimintasuunnitelmissa ja pöytäkirjaamisissa ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa havaitut poikkeamat olivat vähäisiä, joiden osalta Salpa-järjestelmän valvojamerkintöihin kirjatut huomiot ovat lähtökohtaisesti riittävä ohjaus korjausta vaativien seikkojen huomioimiseksi. Poliisihallituksen valvontahavainnot eivät antaneet aihetta erillisten selvitysten pyyntämiseen poliisiyksiköiltä.

Keskusrikospoliisiin kohdennetussa Salpa-järjestelmän ulkopuolisten tiedonhankintakeinojen asiakirjatar-
kastuksessa tarkastetuissa peitetoimintaa, valeostoa ja valvottua läpilaskua koskevissa vuoden 2021 pää-
töksissä ei todettu huomautettavaa. Kyseisten tiedonhankintakeinojen osalta olisi tarve päästä siirtymään
tietojärjestelmässä tapahtuvaan asianhallintaan.

4.3 Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot

Poliisiyksiköiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on uskottavan oman laillisuusvalvonnan sisäistäminen ja yl-
läpitäminen. Tähän kuuluu keskeisenä osana salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden valvonta.
Kaikissa poliisiyksiköissä salaisen tiedonhankinnan päävastuullisena valvojana on toiminut päälystön kuu-
luva oikeusyksikön poliisimies, joka ei osallistu salaisen tiedonhankinnan operatiiviseen päätöksentekoon.
Erityisesti suuremmissa poliisiyksiköissä valvontaan osallistuu oikeusyksiköiden lisäksi myös operatiivisen
poliisitoiminnan esimiehiä. Esimieslinjassa tehtävällä valvonnalla saadaan tarkastuksiin lisää kattavuutta,
sekä substanssiosaamisen tuomaa näkemystä.

Poliisiyksiköiden suorittama tarkastustoiminta käsittää Salpa-järjestelmässä tehtävien etätarkastusten lisäksi
myös tiedonhankintakeinojen käytössä muodostuvien asiakirjojen ja tallenteiden käsittelyn, säilyttämisen ja
hävittämisen menettelyjen asianmukaisuuden valvonnan. Poliisiyksiköt valvovat omalta osaltaan myös
Salpa-järjestelmän ulkopuolisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä. Poliisiyksiköt ovat Poliisihallituk-
selle toimittamissaan salaisen tiedonhankinnan järjestämistä, käyttöä ja valvontaa koskevissa raporteissaan
selvittäneet, miten ja missä laajuudessa ovat valvontaa toteuttaneet, valvonnassa tehdyt havainnot ja niiden
aiheuttamat toimenpiteet. Tyypillisimmät tarkastuskohteet poliisiyksiköiden suorittamassa valvonnassa ovat
olleet päätösten ja vaatimusten perusteleminen sekä pöytäkirjaamisiin ja kohdehenkilöhenkilölle ilmoittami-
siin liittyvien määräaikaisten seuranta.

Salaisiin pakkokeinoin ja -tiedonhankintaan kohdistettu valvonta on ollut varsin kattavaa. Vuonna 2021
kaikista Salpa- järjestelmään kirjatusta diaareista 45 % oli merkitty valvojan tarkastamaksi. Kattava valvonta
mahdollistaa yleisesti toistuvien virheiden ja epäkohtien havaitsemisen ja niihin puuttumisen, ja on omiaan
ylläpitämään salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytön laatua. Salpa-järjestelmän valvojaraporttia
on hyödynnetty tarkastusten kohdentamisessa, ja päällekkäisyydet yksiköiden ja Poliisihallituksen tarkasta-
missa tiedonhankintakeinoissa ovat vähentyneet. Poliisiyksiköt ovat raporteissaan todenneet tiedonhankin-
tapäätösten ja tuomioistuimille tehtyjen vaatimusten olevan yleisesti hyvällä tasolla.

Poliisihallituksen tarkastushavaintojen tavoin oli yksiköiden tarkastuksissa havaittu puutteita tiedonhankin-
nan kohdehenkilön ja pakkokeinovaatimuksessa tai -päätöksessä hänen käyttämiseen ilmoitetun teleliitty-
män tai ajoneuvon välisen yhteyden selvittämisessä. Myös suostumusperusteisen televalvonnan osalta oli
havaittu puutteita suostumuksen antamiseen liittyvissä kirjauksissa. Edelleen oli myös havaittu tiedonhan-
kintakeinon pöytäkirjaamisen määräaikaisten ylityksiä.

Poikkeamia hyvästä laadusta on yksittäistapauksissa esiintynyt päätösten ja vaatimusten perusteluissa. Vir-
heinä ja puutteina raporteissa on todettu havaitun suppeita teonkuvauksia ja perustelujen vähäistä konkre-
tiaa, joka on vaikeuttanut toimivaltuuden käytön jälkikäteistä arviointia. Pakkokeinon käytön jatkamista kos-
kevissa päätöksissä ja vaatimuksissa puutteita on yksiköiden havaintojen mukaan esiintynyt perusteluissa,
jotka ovat liittyneet pakkokeinon käytön jatkamisen tarpeellisuuteen. Näissä tapauksissa on ollut yleensä
kyse vaivallisesti päivitetystä rikosepäilystä ja sen tutkinnan tilaa koskevista tiedoista, joka on vaikeuttanut
pakkokeinon käytön tarpeen jälkikäteistä arviointia. Edelleen pitkälle ulottuvien takautuvien televalvontojen
osalta on yksittäisinä havaintoina ollut tapauksia, joissa perusteluista on jäänyt epäselväksi tiedonhankinnan
tarpeen ulottuminen perusterikoksen osalta vaaditulle ajanjaksolle.

Suurin osa poliisiyksiköiden valvonnassaan havaitsemista puutteista on käsitelty Salpa-järjestelmään valvontahavaintoihin tehdyllä tutkinnanjohtajalle tiedoksi menevällä merkinnällä, jossa on voitu lisäksi antaa ohjeita huomioitavaksi jatkossa. Näiden tarkastushavaintojen kohdalla ei ole järjestetty erillistä seuranta, vaan toimenpiteiden kehittymistä on seurattu uusien tarkastusten yhteydessä. Raporttien mukaan valvontahavaintoja on käsitelty myös tutkinnanjohtajille järjestetyissä tilaisuuksissa. Joissakin tapauksissa tarkastushavainnon johdosta on pyydetty päätöksen tehneeltä erillistä selvitystä, ja yhden valvontahavainnon on ilmoitettu johtaneen tutkintapyyntöjen tekemiseen.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikkö suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäisvalvontaa tarkistamalla Salpa-järjestelmään tehtyjen telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan hakijalle ja häntä pyydetään korjaamaan virheet esim. tekemällä uusi tiedonsaantipyyntö tai muokkaamaan vaatimustaan. Valvonta on luonteeltaan etukäteisvalvontaa, sillä tarkistukset suoritetaan ennen vaatimusten lähettämistä teleyrityksille. Televiestintäyksikkö tukee varsinaista laillisuusvalvontatoimintaa erityisesti antamalla opastusta ja neuvontaa myös nimetyille laillisuusvalvojille.

Televiestintäyksikkö toteaa vuosikertomuksessaan, että aiempina vuosina pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemissä kiirepäätöksissä havaittuja ongelmia on saatu annetulla koulutuksella vähenemään. Vastaavasti suostumusperusteisessa televalvonnan päätöksissä ja vaatimuksissa on esiintynyt sellaisia pakkokeinon käyttöalaa ja sovellettaviin toimivaltuussäännöksiin liittyviä virheitä, joihin televiestintäyksikkö on joutunut puuttumaan.

Tiedonsaantipyyntöjen virheet ovat televiestintäyksikön mukaan vähentyneet. Salpa-päivystys palautti vuoden 2021 aikana hakijoille yhteensä 347 tiedonsaantipyyntöä (583 vuonna 2021). Palautuksen syynä on: 1. järjestelmän aiheuttama tekninen virhe, 2. lainmukainen pyyntö, joka teknisesti toteuttamiskelvoton, 3. lainvastainen pyyntö. Puhtaasti lainvastaisten pyyntöjen osuus on n. 3% pyyntöjen kokonaismäärästä. Kyseisiä pyyntöjä ei ole toimitettu eteenpäin, vaan ne on palautettu hakijoille korjattavaksi tai mitätöitäväksi ja neuvottu oikean toimivaltuuden käytöstä. Keskusrikospoliisin keskitetyn toiminnon kautta ei ole yhtään lainvastaista pyyntöä toimitettu operaattorille asti. Tiedossa on, että yksittäisiä pyyntöjä menee ohi suoraan operaattorille. Suurimmat toimijat ilmoittavat Keskusrikospoliisille asiasta ja ohjaavat pyynnön tekijän tekemään virallisen pyynnön Salpa:n tiedonsaantilomakkeiston kautta.

4.4 Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat

4.4.1 Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)

Salpa-järjestelmän lomakkeiston kehitystyö on pitänyt sisällään pääosin sovelluksen parantamista sekä tiedonhankinnan suojaamisen lomakkeiston käyttöönoton toukokuussa 2020. Lisäksi on varauduttu TUVE-verkon internetselainuudistukseen tarkastamalla ja korjaamalla sovellus yhteensopivaksi tulevien selainten kanssa. Tulevan telekuuntelujärjestelmän uudistuksen vaatima integraatiosuunnittelu on aloitettu huomioiden teknisen tarkkailun järjestelmien tarpeet, lähinnä teknisen kuuntelun osalta. Tiedonhankinnan suojaamispäätöksiin kehitetty lomakkeisto otettiin Salpa-järjestelmässä käyttöön toukokuussa 2020, ja suojaamismerkintöjen hallinnointi siirrettiin Salpa:n.

Aiempina vuosina järjestelmää häirinneet TUVE-verkon ongelmat lähinnä Salpa:n integraatioiden osalta (telekuuntelujärjestelmän ohjaus ja ALPA-yhteys) on saatu yleisesti ottaen poistetuiksi. TUVE-verkon omat määrittymiset ovat sen sijaan aiheuttaneet järjestelmässä suorituskykyongelmia. Itse SALPA-sovellus on toiminut vakaasti ja luotettavasti.

4.4.2 Poliisihallituksen Salpa-määräys

Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (POL2018-11889, 1.8.2018) sekä sen tietolähdetoimintaa määrittävän osuuden (POL-2018-11897, 1.8.2018) tavoitteina on yhdenmukaistaa poliisilain (2011/872) ja pakkokeinolain (2011/806) nojalla tapah-

tuva tiedonsaantioikeuden, salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttö, valvonta ja raportointi. Määrausten tavoitteena on myös salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden laillisuuden varmistaminen. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin salaiseen tiedonhankintaan käytettävien menetelmien ja laitteiden hankinta, niiden käyttö ja koulutus. Varsinaisessa määräyksessä mainittuja tiedonhankinnan periaatteita toteutetaan myös tiedonhankinnassa tietoverkoista.

4.4.3 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Valtioneuvoston asetuksessa (2014/122) mainitun Poliisihallituksen asettaman seurantaryhmän tehtävä koskee kaikkien salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käytön seurantaa. Poikkihallinnollisen seurantaryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta; toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi Poliisihallitukselle; kehittämishetdotusten tekeminen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Seurantaryhmä on kokoontunut tarkasteluvuonna neljä kertaa. Työryhmän kokouksissa on käsitelty salaisiin tiedonhankintakeinoihin ja salaisiin pakkokeinoihin liittyviä erityisiä käytännön soveltamiskysymyksiä, eri yksiköissä tehtyjä laillisuusvalvontahavaintoja ja koulutuskysymyksiä. Lisäksi kokouksissa on saatu ajankoh- taista tietoa pakkokeinolakityöryhmän työn etenemisestä.

4.4.4 Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta

4.4.4.1 Koulutus

Poliisiammattikorkeakoulu vastaa poliisin tutkintokoulutuksiin sisältyvästä salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen koulutuksesta. Aihepiiriin liittyvää valtakunnallista täydennys- ja erikoistumiskoulututusta toteutetaan Keskusrikospoliisin ja Poliisiammattikorkeakoulun yhteistyönä. Korona-tilanteesta johtuen koulutusta järjestettiin edelleen normaalia vähemmän.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. STEKPOV-koulutus järjestettiin Keskusrikospoliisin ja Poliisiammattikorkeakoulun toimesta syksyllä 2021. Vuoden 2021 aikana Poliisiammattikorkeakoulu suunnitteli ja toteutti yhdessä Itä-Suomen poliisilaitoksen ja Keskusrikospoliisin kanssa kaksi kahden päivän mittaista, lähinnä poliisin tiedonsaantioikeuksien käyttöön liittyvää koulutusjaksoa. Keskusrikospoliisi ja poliisiammattikorkeakoulu toteuttivat vuonna 2021 poliisin tiedonsaantipyntöihin, tele-pakkokeinoihin sekä tekniseen tarkkailuun liittyvän päällystölle suunnatun kurssin. Näiden lisäksi johto- ja tilannekeskuksien työntekijöiden jatkokurssilla pidettiin useamman tunnin luento kiirepäättösten prosessista kokonaisuutena. Edellä kerrottujen lisäksi päällystökoulutuksessa annettiin päivän mittainen vaativan salaisten pakkokeinojen koulutus. Lisäksi Keskusrikospoliisi järjesti syksyllä 2021 teknisen tarkkailun koordinaattoripäivät, jossa oli edustajia kaikista poliisilaitoksista ja sidosryhmäviranomaisista.

Valtakunnallisen koulutuksen lisäksi osa poliisilaitoksista on järjestänyt omalle henkilöstölleen koulutusta. Kohderyhminä ovat poliisilaitosten ilmoitusten mukaan yleisimmin olleet tutkinnanjohtajat ja yleisjohtajat.

4.4.4.2 Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö

Eduskunnan oikeusasiamies on pyytänyt kirjeellään (EOAK/2122/2016, 10.6.2016) saada Poliisihallitukselta tiedon tapauksista, joissa salaista pakkokeinoa on haettu ja se on myönnetty sellaisen rikoksen selvittämiseen, johon lain mukaan ei ole mahdollista myöntää kyseistä lupaa. Oikeusasiamies on katsonut tärkeäksi, että tällaisissa tapauksissa ja mahdollisesti muissa ilmeisen lainvastaisilta näyttävissä tapauksissa laillisuusvalvonnallisten toimenpiteiden tarve arvioidaan myös tuomioistuimen menettelyn osalta. Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suuntautuneessa laillisuusvalvonnassa ei tarkasteluvuonna tullut esiin tapauksia, joista tällainen ilmoitus olisi ollut aiheellista tehdä.

4.4.5 Ongelmat / kehittämistarpeet

Poliisilaitosten raporteissa ei tullut esiin erityisiä ongelmakohtia, ja kehittämistarpeina niissä tuotiin esille lähinnä asianhallintajärjestelmän ominaisuuksiin liittyviä seikkoja. Poliisiyksiköiden tarkastusraporteissa on useampana vuonna esitetty, että esitutkintaviranomaiselle tietojärjestelmän kautta oikeushallinnon järjestelmästä päätöstiedot, joiden perusteella voidaan toteuttaa ja valvoa salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen tietojen hävittäminen. Toistaiseksi tämä ei ole toteutunut, ja Salpa-järjestelmän ja tuomioistuinten käyttämän AIPA-järjestelmän välinen tiedonsiirto rajoittuu pakkokeinon käsittelyä koskeviin asiakirjoihin. Edelleen yksiköiden raporteissa on nähty tarpeelliseksi kehittää Salpa-järjestelmän ominaisuuksia, niin että järjestelmä välittäisi tutkinnanjohtajalle sähköpostiin tiedon lähestyvistä pöytäkirjaamisen määräajasta. Tämä auttaisi vähentämään kirjaamisen määrääjan ylittymisiin liittyviä virheitä.

5 LOPUKSI

Oikeusministeriön asettaman (VN/13190/202) pakkokeinolain uudistustarpeita tarkastelleen työryhmän mietintö julkaistiin 27.1.2022. Työryhmän antaman esityksen tavoitteeksi on ilmoitettu pakkokeinosäännösten soveltamisen selkeys, mikä lisää käsittelyn tehokkuutta ja kohteena olevien yhdenvertaista ja lain soveltajasta riippumatonta kohtelua. Mietinnössä esitetään useita muutoksia myös salaisia pakkokeinoja koskeviin säännöksiin.

Telekuuntelun perusterikoksiin esitetään lisättäväksi törkeä pahoinpitely, törkeä ampuma-aserikos, törkeä tietoliikenteen häirintä ja törkeä tietojärjestelmän häirintä. Lisäksi esitetään, että lupa telekuunteluun tai -valvontaan ei enää jatkossa olisi päätelaite tai teleosoitekohtainen, jos rikoksesta epäillyn pakkokeinon kohteen henkilöllisyys on tiedossa. Televalvontaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella koskevaa säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi tilanteisiin, joissa henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on kykenemätön antamaan suostumusta. Tukiasematietojen hankkimiseen rinnastettaisiin tietojen hankkiminen tiettyssä sijainnissa palveluntarjoajan tietokantaan yhdistyneistä tai yhdistyvistä teleosoitteista ja telepäätelaitteista. Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin tiettyjen uusien kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevien rikosten selvittämisessä. Lisäksi rikostutkinnan kannalta selvästi turhan ylimääräisen tiedon hävittäminen ehdotetaan mahdollistettavaksi nykysääntelyn mukaista aikaisemmin, jos epäilty ei kolmen kuukauden kuluessa tietoa koskevasta ilmoituksesta vastusta tiedon hävittämistä.

Peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä selvitettyä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa. Peitetoiminnan edellytyksiin esitetään muutoksia siten, että peitetoiminnalta vaadittavia lisäedellytyksiä rikollisen toiminnan suunnitelmallisuudesta, järjestäytyneisyydestä tai ammattimaisuudesta ei enää edellyttäisi silloin kun pakkokeinon käytön perusterikoksena on murha, tappo tai surma. Lisäksi peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi toimivaltasäännösten muotoon.

Esitetyt muutokset pohjaavat pitkälti rikostorjunnan toimintaympäristössä havaittuun kehitykseen ja muutokseen, johon vastaaminen edellyttää salaisten pakkokeinojen käyttöalan laajentamista ja pakkokeinoprosessin sujuvoittamista, niin että säännökset entistä paremmin tukevat esitutkintaviranomaisen mahdollisuuksia selvittää vakavia rikoksia. Kansalaisten oikeusturvaa odotettavissa olevat lainsäädännön muutokset eivät heikennä. Salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käyttöä valvotaan varsin kattavasti poliisissa sisäisesti, ja niiden käyttöön kohdistuu säännöllisesti myös hallinnon ulkopuolista valvontaa. Lisäksi huomattava osa salaisista pakkokeinoista edellyttää tuomioistuimen myöntämää lupaa, ja kaikkein voimakkaimmin kohdehenkilöiden oikeuksiin puuttuvat keinot ovat aina tuomioistuimen kontrollille alisteisia.

Poliisitarkastaja

Juha Holopainen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 07.03.2022 klo 12:59. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-
mosta.

Liitteet

Kertomuksen salassa pidettävä osio (TL III)